

Katarina Fužir

Leta 2011 diplomirala iz smeri Dediščina Evrope in Sredozemlja na Univerzi na Primorskem, Fakulteti za humanistične študije, študij nadaljuje na Filozofski fakulteti v Ljubljani na oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo. Zaposlena v Muzeju Velenje, deluje tudi v kulturno-umetniškem klubu Potovke, kjer si prizadevajo za ohranjanje kulturne dediščine.

POTOVKE V ZGORNJI SAVINJSKI DOLINI

Potovstvo je predstavljalo pomemben način zaslužka ljudi v Zgornji Savinjski in deloma tudi v Šaleški dolini v prvi polovici 20. stoletja. Delo je predstavljalo povezavo med vaškim življenjem, osamljenimi kmetijami in večjimi oddaljenimi trgi.

Izraz potovka se v nadaljevanju teksta uporablja za ženske iz Zgornje Savinjske in Šaleške doline, ki so hodile na Koroško, v Kamnik in v Ljubljano prodajat izdelke in pridelke iz domačega kraja. Danes je beseda potovka zelo malo v uporabi. Slovenski etnološki leksikon nam ponuja razlago, da je »*Potovec* (ž. *potovka*) oseba, ki hodi iz kraja v kraj zaradi kupčevanja in posredovanja uslug. Plačilo v denarju ali naravi jim je omogočilo preživetje. P. so poleg posredovanja novic preprodajali ali zamenjevali razno blago, v mestih so urejali tudi službe za dekline in kuharice s podeželja« (Bogataj, 2004, str. 455).

Poleg pregleda literature so bili podatki za to besedilo zbrani na terenu (v obdobju 2010-2011) preko pogovorov s strankami potovk, njihovimi sorodniki, sosedi in s potovko samo. Moje področje raziskovanja je zajemalo Zgornjo Savinjsko dolino in obrobje Šaleške doline (Bele Vode in Zavadnje), ki je izrazito podeželsko področje. V Zgornji Savinjski dolini je razvidno, da so obstajale velike razlike med višinskim in nižinskim delom doline – vsakdanji način življenja je vplival na medosebne odnose, možnosti izobraževanja in zaposlovanja. Obstajale so velike razlike med npr. Solčavo, kjer so bile osamljene gorske kmetije prevladujoči tip naselitve, in nižinskim ter strnjenim Mozirjem, ki je premogel tradicijo trga od leta 1318. Solčava je bila v preteklosti veliko bolj povezana s krajem Železna Kapla. Iz Luč so hodili v Kamnik, saj je bilo mesto večje in enako oddaljeno kot Mozirje. Višje ležeči kraji so bili manj dostopni in s tem tudi manj odprti in dojemljivi za novotarije, medtem ko so se kraji nižje ob toku Savinje lahko odpirali navzven in sprejemali različne vplive iz večjih centrov (npr. Kamnik, Koroška) (Fužir, 2009, str. 7–9).

Iz Zgornje Savinjske doline so potovke odhajale v tri različne večje kraje, zato lahko znotraj doline potovstvo razdelimo v tri vrste potovstva. Potovke na Solčavskem so bile edine, ki so nosile zdravila bolnikom. *Kramarce* so pogosteje zbirale jajca, medtem ko so potovke v Kamnik nosile predvsem maslo. Bile so razlike v načinu trgovanja. Posebnost med potovkami pa so ženske iz Luč, ki so nosile žive postrvi.

Ženske v Zgornji Savinjski dolini konec 19. in na začetku 20. stoletja

V gospodarstvu so imele ženske podrejeno vlogo. Kljub temu da jih je bilo v industriji konec 19. in na začetku 20. stoletja zaposlenih okoli 25 %, so delovale skoraj izključno v odvisnem delu. Pri delu so bile plačane za četrtno manj; tudi minimalne mezde, določene s strani države, so bile manjše. Ženske, ki so delale na podeželju kot dekle, so za-

služile za tretjino manj od moških, prav tako tudi dninarke. Plača dekleta, ki je na začetku tridesetih let celo leto delalo pri kmetu v Lepi Njivi, je bila 600 din in hrana, obleka ter obutev, s tem da je njeno delo obsegalo tudi osem ur dolgo hojo v Črno, kjer je rudarjem prodajala domače izdelke in pot nazaj (Videčnik, 1986, str. 32; Prav tam, str. 34).

Industrije do 2. svetovne vojne na območju Zgornje Savinjske doline skorajda ni bilo, večina prebivalstva je bila kmečkega (Fužir, 2009, str. 24). Ljubljanska škofija je ponujala možnost zaposlitve, vendar predvsem za moške. Večina moških si je našla zaposlitev v gozdovih, žagah, na plavljenju ..., ženske pa so imele malo možnosti za zaposlitev. Graščinska uprava je začasno zaposlila posebno skupino žensk, ki so pogozdovale (Videčnik, 1985, str. 10).

Ukvarjanje s potovstvom ni predstavljalo dela vseh žensk. Žensk v Zgornji Savinjski dolini ni družil podoben položaj. Veliko je bilo odvisno od lokacije rojstva: ali je bila ženska poljanka, pred katero se je sicer odpiralo več možnosti za napredek, a tudi več za padec v hudo revščino, ali je bila gorjanka, ki je živela v tesni povezanosti z naravo, a se pri tem fizično preveč izčrpavala in odtujevala od dolinske družbe in možnosti. Položaj je bil odvisen tudi od tega, v kakšni družini se je ženska rodila. Potovke niso bile dekleta in ženske, rojene pri večjih kmetih. Velikokrat so prihajale iz nezakonskih družin, kjer so si lahko obetale le garanje deklet ali pa so bile hčere ofrov in so že od malega hodile pomagat staršem na dnino. Tako je potovstvo v hribovitih in obrobni krajih Zgornje Savinjske doline predstavljalo možnost zaslужka in pridobitev drugačnega položaja v družbi. Potovstvo ni bilo za vsakogar in potovke niso bile vse enako uspešne. Na Solčavskem, kjer so potovke nosile zdravila bolnikom, so med domačini veljale za poštene in zaupanja vredne ženske, saj so posredovale pomembne informacije. Kmetje so potovkam zaupali svoje pridelke in denar. Bile so iznajdljive, poleg nošenja težkega tovora so s sabo nosile različne zgodbe in prigode, ki so jih doživele na poti. Spletle so se številne povezave in stiki (Urbanc, 1944; Videčnik, 1985, str. 15).

Potovke, ki so odhajale proti zgornji Mežiški dolini

Nekatera območja Zgornje Savinjske doline so bila pred izgradnjo cest v začetku 20. stoletja in tudi med obema vojnama zelo povezana s sosednjo Koroško. Boljše cestne povezave, industrijsko bolj razviti in večji kraji na Koroškem so omogočili boljše oskrbo in možnosti za trgovanje. Smrekovško pogorje, Raduha in Olševa so hribi, ki ločujejo Zgornjo Savinjsko dolino od Koroške. Ob robu Smrekovca je najlažja povezava s Koroško čez Kramarico in na Solčavskem čez Pavličevo sedlo. Nekatera področja Luč in Solčave so tako še danes v navadah in govoru bolj navezana na čezmejna področja Koroške¹, na drugo stran Olševe kot na nižje dolinske kraje (Melik, 1954, str. 67–80).

Zgornja Mežiška dolina je območje, kjer se je konec 19. stoletja začelo ponovno razvijati rudarstvo. V dolini so se razvila tri izrazita rudarska naselja: Mežica, Žerjav in Črna.

Vzporedno z razvojem gospodarstva se je večalo tudi število prebivalstva. Rudnik je svojim delavcem priskrbel stanovanja. Stanovanja rudarjev so bila velikokrat enosobna in so bila pogosto premajhna za družino s številnimi družinskimi člani (Pungartnik, 2005, str. 16). Najemnine rudniških stanovanj so bile nizke. Za popravila na stanovanjih je poskr-

¹ Solčavski govor je v določenih elementih po spoznanjih sodobne slovenske dialektologije in lingvistične geografije (kot ene izmed njenih smeri) toliko drugačen od zgornjesavinjskega narečja, da si zasluži posebno obravnavo kot samostojen govor. (Logar, Rigler, 1994) Solčava je bila pred vzpostavitvijo sreza tudi upravno in davčno pod Železno Kaplo, cestna povezava z Ljubnim se je vzpostavila šele leta 1903. (Videčnik, 2009)

Do kulturnih in jezikovnih stikov je prišlo tudi v nekaterih drugih področjih doline s pomočjo »teric«, žensk, ki so na Koroško hodile tret lan in žet žito. (Videčnik, 2007, str. 188) Zgornji del Savinjske doline je hodil predvsem v prekmenska področja Koroške (Železna Kapla), spodnji del (vasi iz severne okolice Mozirja) pa skozi hribovske poti in prelaze v Črno na Koroškem. Tako je v govorih nekaterih vasi mnogo dvojnec, ki jih v večjih, poljanskih krajih ni moč zaslediti (Op. a.; Fužir, 2009).

bel rudnik. Stanovanja so imela majhen del zemlje za obdelovanje. Najem rudniške zemlje je potekal vsako leto aprila. Večinoma so ljudje isto parcelo obdržali več let. Čeprav so rudarske družine pridelovale vrtnine in poljščine, največ so pridelale krompirja in fižola, in čeprav so v rudarskih hlevih imele tudi nekaj koz in prašičev, vsega, kar so potrebovali v prehrani, niso mogli pridelati v zadostnih količinah. Manjka-joča živila so kupovali od okoliških kmetov in od *trogaric* iz Savinjske in Šaleške doline (Pungartnik, 2005, str. 57).

Trogarice ali *kramarice* so imenovali potovke, ki so hodile prodajat na Koroško in so prihajale iz krajev Lepa Njiva, Šmihel nad Mozirjem, Radegunda in iz Belih Vod. V Črno so hodile tudi ženske iz Solčavskega, imenovali so jih potovke ali nosačke. Skozi Kramarico² in čez Šentlenarski vrh na Solčavskem je bil najlažji prehod na Koroško iz Zgornje Savinjske doline, zato je bilo največ *trogaric*, *kramaric* in *potovk* ravno iz teh krajev (Urbanc, 1944, Repanšek, 2004, str. 267–277). V Črno so iz Lepe Njive in Šmihela hodile šest do sedem ur, iz Belih Vod okoli štiri ure. Natovorjene so bile s polnim košem suhega sadja, regrata, brusnic, gob, fižola, češenj, češpelj, sliv, listja od koruze, ki so ga nosile tudi v *žakljih* (vrečah), suhega mesa, semen idr. V roki so nekatere nosile košaro z jajci in maslom ali pa so jajca in maslo dale v koš (Urbanc, 1944., Lepa Njiva, Hrastnik, 1928, Lepa Njiva). *Kramarice* niso nosile vseh naštetih stvari, ampak najpogosteje tiste, ki so bile najlažje dosegljive doma, le redke so nosile žganje in mošt (Urbanc, 1927, Bele Vode).

Na podlagi pripovedovanj sem skušala rekonstruirati zgodbe o njihovem življenju in dobila ključne podatke za razumevanje odnosa, ki so jih imeli ljudje do njih. V Belih Vodah sem opravila intervju z Antonijo Urbanc, ki je ena izmed zadnjih še živečih *kramaric*. Antonija se je rodila v številčni družini leta 1927 na kmetiji Žgank v Belih Vodah. Pri

² Kramarica - prelaz, ki povezuje Zgornjo Savinjsko in Šaleško dolino s Koroško. Ime prelaza verjetno izvira iz pomena kramar, ki je trgovec z drobnim blagom.

svojih dvanajstih letih je začela nositi domače pridelke čez Kramarce v Črno na Koroško. Na pot se je odpravljala skupaj s svojo starejšo sestro. Z prodajo domačih izdelkov se je začela ukvarjati, ker je imela željo po lastnem zaslužku. Njena družina je občutila krizo v gospodarstvu, saj je padla cena živine na sejnih. »*Ko sem bila enkrat stara 12 let, mi oče ni več kupoval obleko in obutev. Sem se morala sama znajti*« (Urbanc, 1927, Bele Vode). Potovstvo ji je predstavljalo edini način, da lahko zasluži nekaj denarja. Njena družina je poznala ženske, ki so hodile v Črno z domačimi pridelki in tam zaslužile nekaj denarja. Tako se je skupaj z sestro odpravila prodajat. Začeli sta z prodajo regrata, ki sta ga nabirali na domačih travnikih. Vedno sta prodajali pridelke, ki so jih imeli na domači kmetiji: semena od solate, regrat, sveže in suho sadje, jajca, maslo, suho meso, žganje. Nikoli nista hodili po sosednjih kmetijah in zbirali jajc ali masla. Nekaj prisluženega denarja sta dali staršem, s preostankom pa sta si lahko kupili čevlje in obleko. Na pot v Črno sta se vedno odpravili skupaj, kolikokrat sta odšli, pa je bilo odvisno od pridelkov in dela na domači kmetiji. V spomladanskih in jesenskih mesecih sta šli večkrat na mesec. Pozimi sta hodili redkeje. Pri določanju cene sta s sabo imeli *taliran taler*³. Za en *talir* solate, regrata je bila določena cena. »*Nisva imeli težave z določanjem cen, ženske so točno vedele, koliko je vreden en taler. Pri hišah sva prodali en ali dva talirja solate*« (Urbanc, 1927, Bele Vode).

Na pot sta se odpravili pred šesto uro zjutraj, pridelke sta dali v koš in odšli proti Kramarici. Po koncu 2. svetovne vojne je končala s prodajo, saj je na kmetiji skupaj s svojim možem imela preveč dela. Jajca, ki so jih imeli doma, so začeli prodajati v Šoštanju v slaščičarni Movh. Jajca so v slaščičarno nosili otroci. Sama se ni nikoli imenovala, da je kramarica ali potovka. Vedela pa je da sodi med kramarce, saj je bila ona tista, ki je hodila v Črno prekupčevat z domačimi pridelki.

³ Taliran taler – krožnik.

Potovke iz Zadrečke doline

V kraju Nova Štifta v zgornjem delu Zadrečke doline nad Gornjim Gradom, kjer se prične cesta dvigati proti prelazu Črnivec in se nato spusti na kranjsko stran, se starejši domačini spominjajo, da so še okoli leta 1977 hodile ženske na trg in po okoliških hišah v Kamniku prodajati maslo, jajce, fižol in žganje. Do konca 2. svetovne vojne so hodile peš v Kamnik, ki je oddaljen 25 km. V koših in košarah so nosile stvari za prodajo. Odšle so čez Črnivec, kjer so sekale *ride* (ovinek), nato so se spustile v dolino Črne⁴ do Logarjev in naprej do Pirčevih *rid* (ovinkov). Rabile so okoli 4 ure, da so prišle do Kamnika. Prihajale so z manjših kmetij, kjer niso mogle pridelati dovolj »putra« ali masla doma in tudi jajc niso imele dovolj, zato so pri okoliških kmetih pobirale jajca in maslo. Kmetu so takoj plačale. Zelo so si želele, da bi za njih zbirali jajca. Po vojni so se vozile z avtobusom. Veljale so za prodajalke, ki so rade *kšeftale* (trgovale) in jim ni bilo težko hoditi na trg v Kamnik (Heutgens, 1941, Nova Štifta, Suhoveršnik, 1926, Šmiklavž). Občasno so med obema vojnama nosile tudi žive živali. »V košu je nesle majhnega kozlička, ki ga je prodala v Kamnik« (Veršnik, 1931, Gornji Grad). Veliko žensk, ki so nosile pridelke v Kamnik, se je začelo ukvarjati s kontrabantanjem⁵ - iz Kamnika so nosile saharin in kresilne kamenčke.

Potovke, ki so nosile postrvi

Benediktinski samostan v Gornjem Gradu je bil ustanovljen leta 1140. Hube je samostan dajal v najem in nato od podložnikov terjati dajatve v blagu oziroma v pridelkih.

⁴ Po dolini Črne teče potok Črna, ki izvira pod prelazom Črnivec. Dolino sestavljajo tri manjša naselja Žaga, Potok v Črni in Črna pri Kamniku (Rifel, 2004, str. 44).

⁵ Kontrabantarji so svoje posle opravljali zelo skrito, zato so jih le redko odkrili. Nikoli niso imeli pri sebi orožja. Kontrabantanje je imelo kot način preživetja tudi socialen pomen in je bilo nekaj vsakdanjega in stalno prisotnega skozi zgodovino (Trobič, 2005, str. 16 -19).

Lov na gornjegrajski posesti ni bil dovoljen. Obstajala pa je lovska tlaka. Čeprav pisnih virov ni, naj bi predvsem v postnem času podložniki nosili žive postrvi iz Lučnice in Savinje v benediktinski samostan, kjer je bil od leta 1461 sedež Ljubljanske škofije. Leta 1783 se je sedež škofije preselil v Ljubljano in od takrat so predvsem ženske nosile v koših, ki niso prepuščali vodo, žive postrvi v Ljubljano (Videčnik, 2007, str. 80-89).

Nošenje postrvi v *puterhah* je predstavljalo večinoma žensko delo, saj so moške raje zaposlili kot lesne delavce. V grbu občine Luče je upodobljena ženska, ki je na poti. Na hrbtu nosi koš, v katerem je lučka postrv. V roki drži lučko. Grb ponazarja legendo o nastanku kraja. »Ime je vas dobila od luči, s katerimi so si svetile žalik žene v davnih dneh, ko so po okoliških gorah iskale izgubljene ovce« (Kunaver, 1999, str. 109). Hkrati pa grb ponazarja trdo življenje ženske, ki je prispevala svoj delež k skromnemu zaslužku. Luč ji osvetljuje pot zgodaj zjutraj, ko se je odpravila od doma (Kunaver, 1999, str. 108).

Slika : Občinski grb občine Luče ⁶

⁶ Vir: www.luce.si, 8. 8. 2010.

Potovke v Solčavi

Solčava je edini kraj v Zgornji Savinjski dolini, kjer so ženske, ki so hodile s pridelki v večje kraje in jih tam prodajale oz. zamenjevale, imenovali potovke ali nosačke. Potovstvo na Solčavskem je drugačno, saj so tamkajšnje potovke v kraj prinesle predvsem naročena zdravila. Potovk je bilo v kraju več, prihajale pa so iz revnih družin, kjer niso imele večjih obdelovalnih površin. Nekatere so živele v najetih stanovanjih v vasi. »*Moja stara mama je živel v dvosobnem stanovanju z otroki. Imela je enajst nezakonskih otrok*« (Slapnik, 1940, Solčava).

Potovstvo je večini predstavljalo boljši in velikokrat tudi edini način zaslužka. Kmetje so pogosto izkoriščali delavke in jim niso omogočili spodobnega zaslužka, s katerim bi lahko preživele. »*Pri kmetih je na treh ali štirih krajih sadila krompir. Da je dobila zaboj krompirja, je morala štiri dni okopavati njivo*« (Slapnik, 1940, Solčava). Potovke so bile večkrat prepuščene same sebi in so se lahko zanesle le ena na drugo. Nekatere so imele nezakonske otroke in so si med seboj pomagale z varstvom; ko je ena odšla na pot, je druga pazila na otroke. Domačini so vedeli zanje in jih v primeru bolezni poklicali, da so nesle urin od bolnika do zdravnika. Najbližji zdravniki pa so bili v Črni na Koroškem, Kamniku in Železni Kapli, pogosto so šle do zdravnika oz. po zdravila do Celovca⁷. Zdravnik je na podlagi urina predpisal zdravila, ki jih je potovka nato nesla bolniku. Poleg zdravil in obvestil so iz omenjenih krajev nosile tudi stvari, ki jih v Solčavi ni bilo mogoče dobiti, in sicer različne čebelarške⁸ in lovske pripomočke. Potovko so kmetje tudi poklicali, da jim je ne-

⁷ Leta 1933 je bilo zabeleženo, da je v Solčavi veliko podhranjenih otrok in da razsaja tuberkuloza. V Solčavi ni bilo zdravnika ali zobozdravnika, sanitarne razmere so bile slabe. Vodovodno napeljavo je dobila vas konec leta 1933. Po drugi svetovni vojni je v Solčavo prihajal zdravnik iz Ljubnega ob Savinji enkrat na teden. (Vider, 2004, str. 39)

⁸ Čebelarstvo na Solčavskem je predstavljalo pomembno dejavnost. (Anko, Anteric, Clarke. 2007, str. 23)

sla prodat domače pridelke, kot so suho meso, skuto, jajce, volno in smetano. Svojih pridelkov niso nosile, ker jih niso imele. Večkrat so v koših nosile sveže meso jelena, srne in gamsa, ki so jih kmetje ulovili med lovom. Meso so nosile do Železne Kaple. Nekatera posestva na Solčavskem so tako velika, da so imeli lastniki posestva svoj lov⁹. Pot do Železne Kaple je trajala okoli pet ur in premagati je bilo potrebno 1500 m nadmorske višine. Odpravile so se čez Strevčev in Pastirkov vrh. Včasih so se domov vrnile še isti dan, velikokrat pa niso dobile takoj zdravil in tudi pridelkov niso vedno takoj prodale, zato so se vrnile šele naslednji dan. »*V gostilni v Železni Kapli si je kupila vino in kruh, če je imela dovolj denarja, drugače je pila vodo*« (Slapnik, 1940, Solčava). V Črno na Koroškem so šle čez Gornje Sleme. S Kranjsko so imele nekoliko manj vezi, vendar so se tudi tja večkrat odpravile in sicer mimo Igle in Podvolovljeka ali pa čez Covnikov in Jezerski vrh.

Njihovo delo je zajemalo tudi nošenje desk za gradnjo planinskih koč, kasneje pa so na planinske kočice nosile prtljago od turistov in hrano zanje. Z oskrbovanjem planinskih koč so si prvi zaslužek prislužili tudi njihovi otroci, ki so ravno tako nosili hrano na kočice. »*Poleg žensk smo nosili tudi otroci po 25 kg težek koš s hrano. Na Okrešlju pri koči si dobil zastonj čaj, hrane pa si nisi mogel kupiti, ker je bila tako draga, čeprav si pravkar dobil plačano nošnjo.*« Pomagale so nositi prtljago bogatejšim sokrajanom, ki so odhajali od doma zaradi poroke, odhoda v samostan ali obiska sorodnikov v oddaljenem kraju. »*Ko je odšla Logarjeva hči v samostan, ji je moja mama nesla prtljago, dva kovčka, Logarjeva sestra ni nesla nobenega*« (Slapnik, 1940, Solčava). Dvakrat na leto je ena izmed potovk nesla v Nazarje do frančiškanskega samostana domače izdelke, ki so jih darovali kmetje. Pri delu so si večkrat pomagale in zamenjevale, tako ni vedno ista potovka nesla v samostan. »*Stara mama je nesla v kloster*

⁹ Večkrat so posamezni večji kmeti povabili na lov domačine, ki so bili lovci (Vršnik. 2005, str. 84).

v Nazarje s polnim košem stvari, ki so jih kmeti dali; maslo jajce, skuto ...» (Slapnik, 1940, Solčava). Potovke iz Solčave so izjemoma nosile tudi lučke postrvi na škofijo oz. samo do Kamnika. Večkrat so gnale živino na Koroško, na živinske razstave in sejme. V Železno Kaplo, Pliberk in Velikovec so Solčavani dobro prodajali ovce za zakol. Tja so jih pogosto gnale potovke (Vršnik, 2005).

Pozimi so redkeje hodile v oddaljene večje kraje, takrat so predvsem nosile le zdravila. Večina jih je pozimi delala na cesti, kjer so v kamnolomu tolkle kamenje. Najela jih je cestna uprava. Ker vse do leta 1894 ni bilo ceste iz Luč do Solčave, so imele potovke veliko dela. Pred izgradnjo ceste so se v Železno Kapljo odpravile skoraj vsak teden dvakrat ali večkrat, pogosto v dežju in snegu. »Vse potrebne stvari za trgovino in gostilne so znosile iz Železne Kaple v Solčavo. Katera je mogla, je od kakega kmeta kupila telička, v gostilni pa naložila praznih steklenic ali sod od piva. Tako je na hrbtu nosila težo, pred seboj pa gonila telička in prišla že do kraja izmučena v Železno Kaplo, kjer je telička prodala mesarju – včasih z dobičkom, večkrat v izgubo – prazno posodo pa oddala v pivovarno. Ko se je nekoliko odpočila in okrepčala, je naložila v koš spet poln sodček in 20 do 30 kg ali več robe in se še isti dan vrnila čez hrib v Solčavo« (Vršnik, 2005, str. 56–57).

Po izgradnji ceste iz Luč v Solčavo leta 1894 se je promet usmeril v Savinjsko dolino in so trgovine in gostilne zalagali s te strani, hkrati pa se je tudi zmanjšalo težaško delo potovk. (Vršnik, 2005, str. 50) Med vojno so nosile volno na polje¹⁰, kjer so jo s poljanci zamenjale za žito. Potovstvo v Solčavi se je končalo okoli leta 1960. V Solčavi sta se sogovornika spomnila štirih žensk, ki so bile potovke: Marija Špruk, Marija Oprčan, Marija Moličnik (poročena) Selišnik, Magdalena Selišnik in Helena Selišnik (poročena) Kramer. Janez Veršnik (Rubanov Joža) v svojih zapisih omenja posle-

¹⁰ Polje je predstavljalo območje v Zgornji Savinjski dolini od Ljubnega navzdol, tudi Zadreja dolina, do Mozirja, kjer so imeli večja polja.

dnje nosačice oz. potovke: Kranjska Tončka (Antonija Črne), Perzova Mica (Marija Špruk), Lenca (Magdalena Selišnik), Liza Robnik, stara Marovščnica in Reberska Mica. O njih je Janez Vršnik zapisal: »Bile so krepke, zgarane pa kakor mule. Ko so se vrnile, so se vsuli okrog njih otroci s svojimi željami in potrebami, ni pa bilo nikogar, ki bi njim samim postregel. In vendar so bile kljub revščini in trpljenju srečne in dobre volje« (Vršnik, 2005. str. 57).

Potovke zasledimo tudi po ostalih krajih Slovenije, tako npr. na Notranjskem obstaja ljudska pravljica, v kateri nastopa lik potovke, ki je prišla h kmečki hiši in v zameno za vodo in sveže vesti otroku povedala zgodbico (Jenče, 2006, str. 277). V okolici Dražgoš so poznali potovke, ki so prišle do kmetij, pri katerih so v začetku decembra, pred Miklavžem, na veliko pekli Dražgoške kruhke. Potovke so v koših odnesle kruhke na trg in po hišah ter jih prodajale (www.loski.cebelarji.si, 8. 8. 2010). Podobno delo, kot so ga opravljale potovke, so opravljale tudi bolj znane in raziskane Šavrinke v Istri.

Potovke niso prisegale na tradicionalno vlogo ženske v družini. Ekonomski razlogi so jih prisilili, da so vstopile v javno sfero, se navidezno osamosvojile in prispevale k preživetju družine. Danes se s potovstvom ne ukvarja nihče več, kjub temu pa potovke v simbolnem smislu živijo naprej. Kulturno-umetniški klub Potovke črpa navdih iz prvotnih potovk, ki so poleg dobrin prinašale novice, drugačen način razmišljanja in tudi marsikatero zgodbo, ki so ji radi prisluhnili otroci in odrasli. Novodobne potovke in potovci urimo večšnopripovedovanja, hkrati pa z interpretacijo in igranjem pravljic širši javnosti predstavljamo pravljичne in mitološke like.

Viri:

1. Anko, B., Anteric, M., Clarke, R., Koščak, M., Lenart, A., Mitchell, I., Slapnik, M. (2007): Študije o Solčavskem 1932–2007, poročilo o skupnem terenskem delu Univerze v Ljubljani in Univerze v Londonu. Občina Solčava.
2. Fužir, B. (2009): Položaj žensk v Zgornji Savinjski dolini na koncu 19. stoletja in na začetku 20. stoletja. Diplomatska naloga, Maribor, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
3. Gradišnik, J. (2010): Okrogle in robate storije izpod Pece. Črna na Koroškem, Gasilsko društvo.
4. Jenče, L. (2006): Sedi k meni, povem ti eno pravljico. Maribor, Mariborska knjižnica.
5. Mežica, samozaložba avtorja
6. Melik, A. (1954). Slovenski alpski svet. Ljubljana, Slovenska Matica.
7. Melik, A. (1971). Krajevni leksikon Slovenije 2. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
8. Pungartnik, T. (2005): Helenski knapi: življenje rudarskih družin v Podpeci od srede 19. stoletja do konca 2. svetovne vojne. Diplomatska naloga. Mežica. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
9. Repanšek, M. (2004): Večna ura, folklorne pripovedi iz Črne in njene okolice. Črna na Koroškem, samozaložba.
10. Remšak, M. (2002): Berači in odnos do njih na avstrijskem Koroškem v prvi polovici 20. stoletja. Etnolog, Letn. 12=(63) (2002), str. 81–89.
11. Trobič, M. (2005): Po Krpanovih sledeh. Logatec, Amata d. o. o.
12. Videčnik, A. (1985). Podobe iz preteklosti Mozirja. Mozirje, Občinska kulturna skupnost Mozirje.
13. Videčnik, A. (1986). Kmečko delavstvo v Gornji Savinjski dolini med prvo in drugo svetovno vojno. Mozirje, Občinski sindikalni svet.

14. Videčnik, A. (1995). Rože in čarovnije. Mozirje, Zavod za kulturo Mozirje.
15. Videčnik, A. (1998). Zgornjesavinjske vistorije. Mozirje, Zavod za kulturo.
16. Videčnik, A. (1999). Zgornjesavinjčani od rojstva do smrti. Mozirje, Zavod za kulturo.
17. Videčnik, A. (2007). Iz mojih zapisov. Mozirje, Osrednja knjižnica.
18. Vršnik, J. (2005): Preproste zgodbe s solčavskih planin. Celje, Celjska Mohorjeva družba.
19. Vider, V. (2004): Solčava, zapiski o Solčavi in njeni okolici. Celje, občina Solčava.
20. Weiss, P. (1998): Slovar govorov Zadrečke doline, med Gornjim Gradom in Nazarjem. Poskusni zvezek A–H. Ljubljana, ZRC.

Ustni viri:

1. Heutgens, M. (2010): Marija Hutgens, r. 1941, upokojenka. Nova Štifta.
2. Slapnik, I. (2010): Ida Slapnik, r. 1940, upokojenka. Solčava.
3. Slapnik, I. (2010): Izidor Slapnik, r. 1940, upokojenec. Solčava.
4. Suhoveršnik, F. (2010): Frančiška Suhoveršnik, r. 1926, upokojenka. Šmiklavž.
5. Urbanc, A. (2010): Antonija Urbanc, r. 1927, upokojenka. Bele Vode.
6. Urbanc, P. (2010): Peter Urbanc, r. 1944, upokojenec. Lepa Njiva.
7. Videčnik, A. (2010): Aleksander Videčnik, r. 1920, upokojenec. Mozirje.
8. Vršnik, A. M. (2010): Ana Marija Vršnik, r. 1931, upokojenka. Gornji Grad.

Članki:

1. Piano, B. (1999): Nenavaden grb občine Luče: spomin na žive ribe, ki so jih nekoč ženske nosile v Ljubljano. Delo, Leto 41, št. 182 (9. avg. 1999), str. 2.

Internetni viri:

1. Darinka Megušar, Čebelarstvo društvo, čebelarstvo, Dražgoški kruhek.: (www.loski.cebelarji.si) 8. 8. 2010.
2. Slovar slovenskega knjižnega jezika : (www.bos.zrc-sazu.si) 18. 12. 2010.

Mag. Aleksandra Gačič

Rojena 1981 v Slovenj Gradcu, obiskovala OŠ Šalek, srednjo ekonomsko šolo v Celju in Pedagoško fakulteto v Mariboru – smer zgodovina in slovenščina; tam je tudi magistrirala na temo 'Zgodovina po letu 1918' in tam nadaljuje doktorski študij, smer sodobna zgodovina. Preživlja se kot samostojna podjetnica s poučevanjem slovenščine in z lektoriranjem.

ŠOLSTVO V ŠALEŠKI DOLINI V ČASU MED OBEMA VOJNAMA

V uvodu/prvem delu bodo na kratko o osnovnem šolstvu predstavljene raziskave dr. Toneta Ravnikarja iz razprave *Oris zgodovine osnovnega šolstva v Šaleški dolini do prve svetovne vojne* ter raziskave o strokovnem šolstvu Gvida Stresa iz razprave *Oris zgodovine strokovnega šolstva v Šaleški dolini*, ki pa so dopolnjene z izsledki drugih avtorjev. Temu sledi pregled po zapisih šolskih kronik za Šoštanj in Velenje iz obdobja 1918–1939 ter nekaj navedb iz druge literature in dnevnega časopisja iz omenjenega časa.

Šolstvo pred prvo svetovno vojno

Šolstvo v Šaleški dolini se je začelo razvijati pred štiri stoletja, in sicer v času protestantizma. V srednjem veku so obstajale župnijske,¹ mestne,² samostanske³ in stolne šole.⁴ Vendar pa nobena izmed teh šol ni bila osnovna šola, ker so vse svoje učence pripravljale na določen poklic ali določeno zaposlitev. Učni jezik teh šol je bila latinščina, v mestnih šolah pa se je v prvi polovici 16. stoletja uveljavila nemščina. Protestanti so šole ustanavljali predvsem zato, da bi ljudje lahko sami brali Sveto pismo. Pomembna pridobitev je bila tudi ločitev med elementarnim in srednjim šolstvom ter nastanek srednjih šol. Oče osnovne šole na Slovenskem je bil Primož Trubar, med kraji, kjer so bile ustanovljene protestantske osnovne šole, je bilo tudi Velenje. Prvi učitelj je omenjen v poročilu Urbana Laknerja, vikarja v Škalah, in sicer iz leta 1574. A na žalost je z zatrtjem protestantizma bilo zatrto tudi šolstvo. Razmere so se izboljšale šele s sprejetjem

¹ Učile so mlade ljudi peti psalme, brati bogoslužne obrazce in jih seznanjale z verskimi nauki. Poučevali so večinoma sami župniki ali pa kakšen propadli študent. Jože Cimperle, Andrej Vovko, Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1987, str. 12.

² Razvile so se zaradi potrebe po praktičnem znanju meščanstva, vsaj po osnovni pismenosti z elementi računanja. Včasih so meščani sami najeli in plačevali učitelja in nastala je privatna šola v mestu, včasih se je razvila iz župnijske šole v mestu.

Cimperle, Vovko, str. 13.

³ Podatkov o šolah v samostanih na Slovenskem je malo, v srednjeveških listinah so omenjene v Brežah na Koroškem, v samostanu v Stični, Gornjem Gradu, Grebinju, Veliki Nedelji, v Celju, Žičah, Jurkloštru in Ljubljani. Namenjene so bile predvsem za vzgojo lastnega redovniškega naraščaja in dostopne le premožnejšim.

Cimperle, Vovko, str. 12.

⁴ Prve stolne šole so se razvile v 8. stoletju, ko je Karel Veliki zahteval, naj bodo šole v vsakem samostanu in na sedežih škofije, v katerih bi se dečki naučili psalmov, branja, petja, izračunavanja premičnih cerkvenih praznikov ter latinščine.

Vlado Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem 1, Delavska enotnost, Ljubljana, 1988, str. 18.

Splošnega šolskega reda/uredbe⁵ v času jožefinsko-terezijanskih reform, s katerim so se oblikovale tri vrste šol – trivialke, glavne in normalne šole. Tako je šola postala splošna in obvezna, vendar ne tudi enotna za vse. Zaradi pretežno kmetijskega značaja so se pri nas razvile le trivialke, v katerih je poučeval le eden učitelj, šolska obveznost je trajala od 6. do 12. leta. Učenci so se učili branja, pisanja in računanja, glavni predmet je bil verouk. Takšna šola je bila ustanovljena tudi v Šoštanju leta 1777, ki jo je z dovoljenjem šoštanjkega župnika Frančiška Ksaverja Ettla odprl cerkovnik Janez Roser. Učitelju Janezu je proti koncu pomagal njegov sin Frančišek Roser. A žal se je z novim šolskim zakonom *Politična šolska ustava nemških dežel* položaj učiteljstva po letu 1805 poslabšal. Zadeve so se izboljšale šele pozneje v prvi polovici 19. stoletja, ko so se ustanovile šole v Škalah, Velenju, Šentilju in Šmartnem ob Paki. Tako je leta 1807 ustanovljeno nedeljsko šolo⁶ v Škalah nadomestila leta 1820 ustanovljena šola, kjer je poučeval Škalčan Jožef Vegund. Omenjenega učitelja je leta 1825 nadomestil Ivan Jug, temu so po letu 1835 sledili Anton Teutsch, Ivan Koželj in Jurij Peljham.⁷

V Velenju je bila šola ustanovljena leta 1816, v njej je kot prvi učitelj službovanje nastopil Bartolomej Kreinig, sle-

⁵ Splošni šolski red/uredba je prvi splošni zakonodajni akt osnovnošolske organizacije avstrijskih dežel, ki jo je cesarica Marija Terezija potrdila dne 6. decembra 1774, in je delo saganskega opata Felbigerja, že priznanega reformatorja šolstva v Šleziji. Šolski red/uredbo je v slovenščino prevedel Janez Edling in njegov prevod iz leta 1777 predstavlja prvi uradni šolski zakon v slovenščini.

Ob 200-letnici Splošne šolske uredbe 1774–1805, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1974, str. 10.

⁶ Oblasti so veliko pozornosti posvečale ponavljalnim ali nedeljskim šolam, kjer so učenci utrdili znanje iz osnovne šole, se izpopolnili v nemščini in se seznanili še s koristnimi kmetijskimi nauki.

Cimperle-Vovko, str. 54.

⁷ Tone Ravnikar, Oris zgodovine osnovnega šolstva v Šaleški dolini do prve svetovne vojne, v: 30 let, Center srednjih šol Velenje, Velenje, 1989.; Cimperle, Vovko, str. 18.; Vlado Schmidt, Pedagoško delo protestantov na Slovenskem v XVI. stoletju, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1952, str. 11.

dili so mu Josef Wegund, Franc Bauer in Benedik Messner. Tretja ustanovljena šola v naših krajih je bila v Šentilju, ki jo je leta 1819 ustanovil Sebastijan Križan, ded Mihaela in dr. Josipa Vošnjaka. Prvega učitelja M. Vončino je leta 1820 zamenjal M. Steničnik, nato je poučeval Hriberšek, njemu so sledili Ivan Kocelli, Johann Križan, Jožef Wegund, Karel Razenič, Franc Bauer, Anton Koprivšek, Franc Lesjak, Franc Hernaus, Martin Čokl, Jože Hanžekovič, spet Anton Koprivšek, Ignacij Cizelj in Tomaž Kunstič. Pred letom 1869 je bila zadnja ustanovljena šola v Šmartnem ob Paki, in sicer leta 1833. Kot prvi je tam učiteljeval Robert Kapun, nato Jurij Križan, Štefan Pečnik, Jože Friedrich in Luka Kranjc.⁸

Leta 1856 je v Zavodnje prišel gospod Miklavž, ki je mladino poučeval dvakrat na teden. Nadomestil ga je Franc Mak de Paula, ki je nadaljeval predhodnikovo delo do leta 1864 in poučeval računanje, pisanje in branje. Slednjega so nadomestili Božidar Pogelšek, Franc Kenn in Jožef Sever, dokler ni bila leta 1881 ustanovljena redna šola.⁹

Med vsemi šolami je največja ostala šoštanjska, na kateri so za Janezom Roserjem poučevali Luka Kaschpret, Felicijan Alojzij Engelberth, Jane Brolich in Peter Mussi, ki mu je v zadnjih letih pomagal sin Viljem. Zaradi številčnosti otrok je leta 1859 šola postala dvorazredna, na njej so poučevali Karel Kallinger, Jože Četina, Jakob Karel Budna, Pavel Maček in Anton Hren. Poleg redne je v Šoštanju delovala tudi nedeljska šola za učence, ki zaradi oddaljenosti niso mogli redno obiskovati pouka.¹⁰

Iz tega obdobja je za Šaleško dolino, in na Slovenskem nasploh, na področju učiteljstva najpomembnejši Peter Mussi (1799–1875). Bil je pravi ljudski učitelj, ki je poleg rednega pouka vzgajal otroke in odrasle z raznimi koristnimi dejavnostmi. Po številnih začasnih službovanjih je leta 1823 bil

⁸ Ravnikar, str. 23–26.

⁹ Ravnikar, str. 27.

¹⁰ Prav tam.

nameščen za rednega učitelja v Šoštanj, leta 1827 je z odlokom lavantinskega konzistorija bil imenovan za vzornega učitelja, šola pa za vzorno šolo. Leta 1870 je bil imenovan za nadučitelja, dve leti kasneje se je upokojil. Dobil je številna priznanja, med njimi zlati zaslužni križec s krono leta 1871. Že leta 1832 je napisal učbenik *Navod v branju za mladost nedelskih šol*. Napisal je abecednik, kjer so zajeta navodila za pisanje, branje, računanje in nekaj beril. Prispevke s področja pedagogike je objavljal v *Novicah* in glasilu Šolski prijatelj. Med drugim je leta 1844 ustanovil prvo šolsko hranilnico. Z Antonom Martinom Slomškom je sodeloval pri sestavi *Malega berila za prvošolce*. Sestavil je tudi poglavje Vodbe modrega kmetovanja na Koroškem, Kranjskem in Štajerskem, ki je leta 1854 izšlo v Ponovilu potrebnih naukov za nedelske šole.¹¹

14. maja 1869 je bil sprejet še tretji avstrijski šolski zakon, s katerim je bila uvedena obvezna osemletna osnovna šola. *“Zakon je podrobno opredelil naloge in namen javnih ljudskih šol pri čemer je na prvem mestu zahteval, da mora šola otroke nravno-versko vzgajati, jim razvijati duševne moči, dajati potrebna znanja iz znanosti in jih usmerjati v nadaljnje izobraževanje za življenje ter jim tako dajati pravo osnovo, da bodo lahko enkrat postali pravi ljudje in državljani.”*¹² Šole so postale državne in deželne ustanove, učitelje so plačevale dežele in od takrat je število šol naraščalo. Poleg tega se je izboljšal tudi položaj učiteljstva. Učitelji niso smeli več opravljati cerkveniškkih služb in so postali formalno neodvisni od duhovščine. Dobili so boljšo izobrazbo

¹¹ Slavica Pavlič, Sto znamenitih osebnosti v šolstvu na Slovenskem, Prešernova družba, Ljubljana, 2000, str. 74–75.; Prizadevni šolniki na Slovenskem v obdobju 1774–1914, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1972, str. 16.

¹² Monika Govekar-Okoliš, Srednje šole na Slovenskem pri oblikovanju nacionalne identitete Slovencev v drugi polovici 19. stoletja, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 2010, str. 71.

na štiriletnih učiteljiščih.¹³ Do takrat maloštevilne in zastavljene učiteljice so postale formalno enakopravne moškimi kolegom. Poleg že obstoječih šol so v Šaleški dolini ustanovili še šole v Zavodnjah (1881), Plešivcu (1878), Topolšici (1886), Ravnah (1899), na Paškem Kozjaku (1900), v Škalskih Cirkovcah (1911) in Belih Vodah (1905).¹⁴ Šolo v Belih Vodah je vodil župnik Anton Šorn. Prvi učitelj v Zavodnjah je bil Ivan Smolnikar,¹⁵ ki je poučeval kar 41 let. Prvi učitelj v Plešivcu je bil Anton Sket, šola pa je do druge svetovne vojne ostala enorazredna. Za prvega učitelja v Topolšici je bil nameščen Mihael Ratej.¹⁶

Vendar pa se je šoštanjska šola morala spopasti z nemškimi Schulvereinom za ohranitev slovenščine. Uvedeni so bili tudi novi predmeti: risanje, petje, športna vzgoja, ženska ročna dela in realije – zemljepis, zgodovina, prirodopis in prirodoslovje.¹⁷ Prva učiteljica za ženska ročna dela je bila Roza Valentinič (1873–1878), nato Matilda Pušnik (1887–1899), Klarinda di Conta (1889–1890), Marija Verbič

¹³ Na Slovenskem so učiteljišča delovala v Ljubljani, Mariboru, Celovcu, Gorici, Trstu in Kopru. Ženska učiteljišča so po letu 1869 delovala v Celovcu, Ljubljani, Trstu, Gorici in v Gradcu. Kasneje so delovala še zasebna učiteljišča uršulink v Ljubljani in v Škofji Loki ter šolskih sester v Mariboru. Predmetnik učiteljišč je obsegal: verouk, vzgojo in ukoslovje, njihovo zgodovino, jezik in slovstveno zgodovino, matematiko, zoologijo, botaniko, mineralogijo, fiziko s kemijo, zemljepis z zgodovino, domoznanstvo z državno ureditvijo, kmetijstvo, lepomis, risanje, glasbeni pouk in telovadbo. Na ženskih so bila gospodinjstvo, tuj jezik, ženska ročna dela namesto kmetijstva in ustavoznanstva. Učni jezik na učiteljiščih je določal minister.

France Ostanek, Pregled razvoja osnovne šole na slovenskem ozemlju 1869–1969, v: Ob stoletnici osemletne obvezne osnovne šole na Slovenskem, Šolski muzej, Ljubljana, 1969, str. 12–13.

¹⁴ Ravnikar, str. 32.; Cimperl, Vovko, str. 61.

¹⁵ SMOLNIKAR, Ivan (1862–1936). V Mariboru je končal šolanje na učilišču. Najprej je delal v Sv. Janžu pri Vinski gori, nato v Razborju. Leta 1882 se je zaposlil v Zavodnjah pri Šoštanju.

Ivan Smolnikar, *Jutro*, 14. februar 1936, št. 37, str. 3.

¹⁶ Ravnikar, str. 34–36.

¹⁷ Ravnikar, 35–37.

(1891–1897), Ema Kranjc (1897–1905), Gabrijela Gabrovec (1905–1912) in Marica Trobej (1912–1969).¹⁸ Na šoli so kot nasledniki Petra Mussija in Antona Hrena službovali Valentin Brence, Franc Hernaus, Milka Novak, Alojzij Trobej,¹⁹ Franc Belc, Ignacij Cizelj, Tomaž Kunstič, Gašper Horvat in Martin Vrečko. Zaradi povečanja šoloobveznih otrok so leta 1873 morali šolo razširiti v trirazrednico. Prvi učitelj tretjega razreda je bil Josip Mičelič, ki so mu sledili Franc Škoflek, Matilda Travniček, Frančiška Zakrajšek, Marija Schuller, Ivan Kramer, Ivan Brinšek, Ivan Šumljak in Ivan Koropec. V šolskem letu 1888/89 so pridobili učitelja za četrti razred, in sicer Franca Gostinčarja, ki ga je nasledila Terezija Lukman-Mihelič. Že naslednje leto so odprli še peti razred, zaradi širitve pa je prišel še učitelj Ivan Lukman. Zaradi vse večjih potreb so zaposlili Antona Narata v vzporednici k prvemu razredu, njega je zamenjal Miloš Tajnik. Leta 1905 je šola že dobila šesti razred, katerega prvi učitelj je bil Maks Hočevvar, sledili sta mu Frančiška Bizjak in Emilija Jurkovič. Leta 1899 so v Ravnah odprli še eksukrendno šolo, kjer je kot prvi poučeval Jakob Vrečko.²⁰

Medtem ko se je šola v Šoštanju širila, so v Velenju po novem zakonu ukinili trivialno šolo in ustanovili enorazrednico. Prvi učitelj nove šole je bil Tomaž Kunstič, njega je zamenjal Valentin Brence. Po širitvi šole je bilo 15. maja 1884 odločeno, da mora v prvem in drugem razredu osnovne šole biti učni jezik slovenski, v tretjem razredu pa slovenski in nemški. Leta 1874 je v Velenje prišla učiteljica Ange-

¹⁸ Šolska kronika Šoštanj.

¹⁹ TROBEJ, Alojzij – Rojen 20. junija 1861. Osem let je delal v Rečici ob Savinji, potem se je zaposlil kot upravitelj v Šentilju pri Velenju, kjer je živel 18 let. Leta 1906 je po upokojitvi šolnika Hernausa prevzel vodstvo narodne šole v Šoštanju, ki jo je vodil 19 let. Bil je dober sadjar in čebelar. Leta 1925 je bil odlikovan z redom sv. Save IV. stopnje. Bil je častni meščan Šentilja in Šoštanja. Njegovemu zgledu so sledili tudi njegovi otroci, hčerki Marica in Cilka sta postali učiteljici, sin Jože pa je bil strokovni učitelj na meščanski šoli.

Iz Šoštanja, *Jutro*, 20. avgust 1929, št. 193, str. 4.

²⁰ Ravnikar, 37–39.

la Fafsl, nato Bartolomej Troha. Poleg njiju so poučevali še Valentin Weber, Matilda Brglez, Franc Kranjc, Marija Arač, Adela Šel, Karl Urbančič, Franc Skaza, Ana Pfeifer in Berta Brence.²¹

Šola v Šentilju je ostala enorazrednica, katere vodja je bil Tomaž Kunstič, dokler ga ni zamenjal Alojzij Trobej. Ob otvoritvi drugega razreda leta 1902 je začela poučevati učiteljica Albina Legat. Škalskega učitelja Jožefa Vegunda je zamenjal Valentin Brence, njega pa leta 1873 Martin Matekovič. Njemu je sledila učiteljica Marija Delakorda, ki jo je leta 1897 zamenjal Franc Pristovšek. Leta 1899 se je šola razširila v trirazrednico, tretji razred je poučevala Angela Strnad, kaplanoval je tudi pesnik Anton Aškerc, leta 1905 pa je službo nastopil Martin Krajncič. Širila se je tudi šola v Šmartnem ob Paki, kjer je leta 1882 službo nastopila Marija Schuller. Vodja šole je bil Luka Kožuh, ki ga je leta 1904 zamenjal Valentin Weber. 1897 je bila v Skornem ustanovljena enorazredna ekskurendna šola, katere prvi učitelj je bil Jurij Pilih. Paka je svojo šolo dobila šele leta 1929, v Topolšici pa so leta 1922 na pobudo dr. Vase²² ustanovili gozdno šolo, ki so jo za bolne otroke vodile šolske sestre.

²¹ Ravnikar, 42–44.

²² SAVIČ, Vaso (1895–1939), beograjski fiziolog je študij medicine končal v Budimpešti, specializacijo iz fiziologije pa je opravil v Švici. V protituberkulozni bolnišnici v Topolšici je deloval od leta 1922 do smrti leta 1939. Dr. Savića je zanimala preventiva pred tuberkulozo. S tem se je seznanil preko dr. Andrije Štamparja, jugoslovanskega in mednarodnega začetnika javnega zdravstva, katerega soproga se je v Topolšici zdravila zaradi jetike. Dr. Savič je najbrž želel razvijati jugoslovansko protituberkulozno službo. Skrbno je namreč zbiral statistične podatke in objavljajl epidemiološke študije. Najpomembnejši sta izšli v knjigah *Jugoslavija v borbi proti tuberkulozi* iz leta 1932 (9) in *Problem tuberkuloze in smernice njenega reševanja v Jugoslaviji* iz leta 1938.

Osnovno šolstvo po prvi svetovni vojni

Ob nastanku Kraljevine SHS je bilo šolstvo potrebno prenove. Napredno učiteljstvo si je tako že po letu 1919 želelo šolsko modernizacijo in poenotenje šolske zakonodaje, saj je na Slovenskem še vedno veljala avstrijska šolska zakonodaja. Namreč, do leta 1924 je na Slovenskem deloval Višji šolski svet, ki je odpravil nemščino kot obvezni učni predmet. V Šolski kroniki Šoštanja je bil ta odlok zapisan z naslednjimi besedami: "*Narodna vlada SHS v Ljubljani, poverjeništvu za uk in bogočastje je z odlokom z dne 20. 11. 1918 zboru odredila, da bodi učni jezik na vseh ljudskih in meščanskih šolah izključno slovenski. Drugorodnim narodnostim se zagotove ob zadostnem številu šoloobveznih otrok manjšinske šole z državnim/slovenskim jezikom kot obveznim predmetom.*" Ministrstvo prosvete v Beogradu je srbski šolski zakon na Slovenskem uvedlo le v tistih členih, ki so urejali materialno stanje učiteljstva. Učiteljstvo, ki je težilo k preureditvi ljudske šole, je pod vodstvom Engelberta Gangla²³ in Pavla Flereta²⁴ izdalo *Načrt preustrojitve šolstva in narodne vzgoje* 28. februarja 1919. Tekst je bil uporabljen kot anketa, ki je bila predložena ministrstvu. Toda nov enoten šolski zakon, imenovan Zakon o narodnih šolah, je izšel šele decembra 1929 in je uzakonil splošno in obvezno osemletno osnovno šolo ter uvedbo koedukacije, torej skupnega pouka za dečke in deklice. Z zakonom je bila prepovedana telesna kazen, uvedeni so bili razredi, oddelki in ocene. Za ustana-

²³ GANGL, Engelbert (1873–1950), učitelj, pesnik, dramatik, kritik, esejist, organizator slovenskega in jugoslovanskega učiteljstva, urednik *Učiteljskega tovariša*, politik, član Sokola, organizator slovenskega šolstva po prvi svetovni vojni. Pavlič. str. 150.

²⁴ FLERE, Pavle (1883–1963), učitelj, pedagoški pisec in organizator šolstva. V *Učiteljskem tovarišu* je objavljajal poročila o učiteljskih konferencah, kot šolski nadzornik pa je imel tudi sam številne konference. Članke je objavljajal tudi v *Popotniku, Domačem ognjišču, Vedi, Njivi, Demokraciji, Novih zapiskih, Ljubljanskem zvonu*. Po letu 1919 se je za nekaj let povsem posvetil reformi šolstva. Pavlič. str. 168–169.

vljanje narodnih šol ter nameščanje in plačevanje učiteljev je skrbela država. Leta 1931 je bil sprejet šolski zakon za meščanske šole, ki so bile najprej triletno, nato štiriletne. Delile so se na tri smeri, in sicer obrtno-industrijsko, trgovsko in kmetijsko. Absolventi meščanskih šol so šolanje lahko nadaljevali na srednjih strokovnih šolah in učiteljskih, ne pa tudi na višjih gimnazijah.²⁵

Pomembno je omeniti, da se je 4. in 5. julija 1925 v Šoštanju vršila pokrajinska skupščina UJU (Združenje jugoslovanskih učiteljev), katere se je udeležilo več kot 250 delegatov in zastopnikov 32 okrajnih učiteljskih društev. Zborovanje je potekalo na šoštanjski osnovni šoli, organizacijo je prevzel učitelj Martin Vrečko. Omenjeni UJU je izdajal tri organizacijske liste: *Učiteljski tovariš*, *Popotnik* in *Zvonček*. V Šoštanju je obstajalo tudi društvo Šola in dom na meščanski šoli, ki je leta 1935 štelo 113 članov. V odboru društva so bili predsednik Martin Sovinek, podpredsednica Pepca Košan, tajnik učitelj Grubelnik, blagajnik učitelj Teuerschuch, odbornika ravnatelj Hribernik in Ivan Novak. V naslednjem letu so v vrste odbornikov bili izbrani predsednik Kosi, podpredsednik Kompan, tajnica Skorbecky, blagajničarka Štrausova ter odbornika Šmigovčeva in Hribernik.²⁶

Zvonka Zupanič Slavec, Ksenija Slavec, Protituberkulozno poslanstvo bolnišnice Topolšica – Ob 90-letnici ustanovitve (1919–2009), v: *Acta med-hist Adriat* 2009, št. 1, letnik 1, str. 273–274.

Zaradi pomanjkanja delovnih moči in obveznosti šoloobveznih otrok za pašo naj bi se pouk v šolskem letu 1918/19 v Šoštanju pričel šele 1. novembra in ne 16. oktobra 1918, kot je bilo predvideno. A ker je razhajala španska gripa, je šola z

²⁵ Cimperle, Vovko, str. 71–73.; Ostanek, str. 18–19.; Šolska kronika Šoštanj.

²⁶ Gačić, Aleksandra, Knjižnice v kulturnem življenju Šaleške doline med vojnoma, v: *Knjižnice na Šaleškem*, Zbornik ob 75-letnici Knjižnice Velenje, Knjižnica Velenje, Velenje, 2009, str. 87–89.; Šolska kronika Šoštanj.

odlokom morala ostati zaprta vse do polovice novembra, kar se je na koncu podaljšalo do 3. januarja 1919, ko so končno pričeli s poukom. V pričujočem šolskem letu je v šolo bilo vpisanih 306 dečkov in 302 deklice. Zaradi številčnosti otrok sta bili dovoljeni paralelki k drugemu in tretjemu razredu, tretja paralelka pa zaradi pomanjkanja učnih moči ni bila dovoljena. Drugo ljudsko šolo je obiskovalo še 18 dečkov in 14 deklic, meščansko šolo en deček in ena deklica, srednjo šolo pa pet dečkov in dve deklici. V tem šolskem letu je v Ravnah na ekskurendni šoli bilo vpisanih 27 dečkov in 23 deklic. V omenjenem šolskem letu je odšel učitelj Ivan Koropec, ki ga je nadomestila učiteljica Marija Piano, a je bila kmalu premeščena v šolo v Šmartnem ob Paki. Njo je nato začasno nadomestil učitelj Lucijan Orel. Na ekskurendni šoli v Ravnah je učitelja Ivana Lukmana začasno nadomestil Jože Kotnik.²⁷

Šolsko leto na velenjski osnovni šoli se je zaradi spremenjenih političnih razmer, torej nastanka nove države, pričelo šele 3. decembra 1918. V šolskem letu 1918/19 so na tej šoli poučevali Vinko Stopar, kot začasni vodja in razrednik 2. razreda; Franc Skaza, kot razrednik 4. razreda; Josip Armič,²⁸

²⁷ Šolska kronika Šoštanj.

²⁸ ARMIČ, Josip. (22. febr. 1870, Sv. Helena (Dol pri Ljubljani)– 17. jul. 1937, Celje), šolnik in učitelj. Absolviral je tri realne razr., učiteljišče v Ljubljani, enoletni tečaj za pouk gluhonemih na Dunaju, šestmesečni risarski tečaj na obrtno-nadaljevalni šoli v Gradcu in dvomesečni tečaj za zdravljenje jecljajočih na Dunaju. Po dovršenem strokovnem izpitu je hospitiral na raznih gluhonemnicah (Praga, Dresden, Plauen na Saks., Berlin itd.) ter nato poučeval na ljubljanski gluhonemnici. Kot osnovnošolski učitelj je služboval v Ljubljani, Mozirju in Velenju, od 1921 je šol. voditelj v Radečah. Napisal je več informativnih člankov o pouku gluhonemih, o razvoju tega pouka na bivšem Kranjskem in Primorskem (n. pr. v LZ 1901 in v Blätter f. Taubstummenebildung 1901), sodeloval v Taubstummene-Kurier (1900 do 1908), objavil strokovno razpravo o H. Kellerjevi v UT 1900, št. 17, pod psevd. I. A., izdelal 1912 referat o ustanovitvi gluhonemnice za štaj. Slovence. Sodeloval je tudi pri Paulinovem herbariju za Kranjsko (prim. Paulin, Beiträge z. Kenntnis der Vegetationsverhältnisse Krains, I, 1901). Kot risar načrtov je poleg drugega izdelal načrt za opravo v ljubljanski gluhonemnici, kot slikar pa naslikal več akvarelov in oljnatih slik, oz. portretov, ki so v privatni lasti.

kot razrednik 5. razreda; Helena Dolenc, kot razredničarka 3. razreda; Slavka Gobal, kot razredničarka 1. razreda; Marija Skaza, kot začasna učiteljica in razredničarka 1. b razreda in Jakob Čebašek kot kaplan in pomožni učitelj. V vmesnem času je bil Valentin Brencce imenovan za začasnega vodjo. Šoštanjski učitelj Ivan Koropec je bil imenovan za nadučitelja v Velenju. Začasna učiteljica Berta Brencce²⁹ je bila premeščena na žensko učiteljsko šolo v Mariboru. 2. junija 1919 je deželna vlada za Slovenijo ukinila nemški Schulverein in Südmark in zasedla njuni poslopji. Velenjski šoli je vlada dovolila odprtje vzporednice k 1. razredu. V tem šolskem letu je bilo v velenjsko šolo vpisanih 176 dečkov in 172 deklic.³⁰

Šolsko leto 1919/20 se je v Šoštanju pričelo 4. novembra 1919 z običajno božjo službo. Šolo je obiskovalo 295 dečkov in 309 deklic. Drugo narodno šolo je obiskovalo 17 dečkov in 13 deklic, meščansko šolo en deček in ena deklica, višjo šolo pa šest dečkov in dve deklici. Nova učiteljska pridobitev je bil Franc Satler. Premeščen je bil tudi katehet Ivan Vedečnik, ki ga je zamenjal Franc Lužar, Marica Trobej pa je bila za stalno nameščena na meščanski šoli kot učiteljica ženskih ročnih del. Zaradi pomanjkanja učnih moči so namestili učitelja Martina Vrečka in Julijo Fister. Ker je v Ravnah minila nevarnost gripe, se je pouk pričel tudi tam, kjer je učiteljeval Jože Kotnik. Učiteljica Milica Jurkovič je bila premeščena v Prekmurje, nadomestil jo je Alfonz Mazlu, za začasna učitelja sta bila imenovana Franc Kurnik in Drago Simončič. Prejšnjega kateheta je nadomestil Vencelj Jastrobnik.³¹

Slovenski biografski leksikon.

²⁹ BRENCCE, Berta, učiteljica. Rodila se je v Velenju kot hčerka šolskega upravitelja Valentina Brenceta. Bila je najmlajša izmed šestih otrok. Študirala je v Celovcu in Mariboru – po maturi je službovala v Velenju. Ob prevratu je prišla v Maribor, kjer je službovala na III. in IV. dekliški šoli. Vodila je pevski zbor in bila članica učiteljskega društva. Zaradi bolezni se je leta 1931 upokojila.

Učiteljski tovariš, št. 18, str. 3. (letnik neznan)

³⁰ Šolska kronika Velenje.

³¹ Šolska kronika Šoštanj.

Redni pouk na velenjski šoli se je pričel 5. novembra 1919. 21. marca 1920 je deželna vlada za Slovenijo odpoklicala začasnega šolskega vodjo Vinka Stoparja kot komisarja za tujski promet na Koroško, kjer je sodeloval pri organizaciji plebiscita, zato je začasno vodenje šole prevzel učitelj Josip Armič, v 2. in 3. razredu pa se je moral vpeljati izmenski pouk. Kot nadomestno učiteljico so imenovali Angelo Kristl in prav tako učitelja Stanka Gradišnika. V tem šolskem letu je občina odkupila "šulferajnsko" šolsko poslopje in ga v celoti prepustila okrajnemu šolskemu svetu v uporabo. V tem šolskem letu je šolo obiskovalo 167 dečkov in 190 deklic.³²

Šolsko leto 1920/21 se je v Šoštanju pričelo 3. novembra 1920, na ekskurendni šoli v Ravanah pa šele 1. februarja 1921 zaradi pomanjkanja učnih moči. Namreč, zaradi bolezni je bila odsotna učiteljica Justa Janežič, učitelj Franc Kurnik pa je moral poučevati v Šoštanju. Šolo je obiskovalo 291 dečkov in 287 deklic. Drugo osnovno šolo je obiskovalo 12 dečkov in 11 deklic, višjo šolo štirje dečki, doma pa se je poučeval en deček. V tem šolskem letu je bil sprejet odlok, da se v Šoštanju obnovi meščanska šola, na kateri se je pouk pričel 1. novembra 1920. Za prvi razred te šole so predelali učiteljsko stanovanje nekdanje nemške šole. V šolo se je vpisalo sedem dečkov in deset deklic. Za stalno je bila nameščena učiteljica Avgusta Janežič, zaradi bolezni pa je kateheta Franca Lužarja nadomestil Anton Čečko. Učitelj Lucijan Orel je bil premeščen v drug kraj v Sloveniji.³³

Pouk na velenjski osnovni šoli se je pričel tako kot poprejšnje leto, 5. novembra 1920. Vinko Stopar je vnovič prevzel šolsko vodstvo, zaradi česar je bila Angela Krist razrešena službe, Stanko Gradišnik pa je bil imenovan za začasnega učitelja. Razredniki v šestih oddelkih so bili Alojzija Cink-Čobal, Helena Dolenc, Franc Skaza, Josip Armič, Stanko Gradišnik in Vinko Stopar. V tem šolskem letu je višji šolski svet sprejel odlok, da se mora v vseh osnovnih šolah

³² Šolska kronika Velenje.

³³ Šolska kronika Šoštanj.

vpeljati cirilica, kar je velenjska šola storila že v pričujočem šolskem letu. Prav tako so v tem letu uvedli matični list in Izkaz o šolskem napredku. Prav tako sta se kot nova predmeta uvedla srbohrvaščina in deška ročna dela. V višjih razredih osnovne šole so uvedli kmetijski prirodoznanstveni pouk. V tem šolskem letu je bilo vpisanih 179 dečkov in 198 deklic.³⁴

Šolsko leto 1921/22 se je v Šoštanju pričelo 3. oktobra 1921. Zaradi prostorske stiske je mestna občina za VI. razred oddala v občinski hiši sobo, ki pa je bila zelo temna, zato so ob slabem vremenu morali koristiti električno, kar jim je brezplačno dovolilo ravnateljstvo kemične tovarne Agraria. V tem šolskem letu je pouk obiskovalo 305 dečkov in 294 deklic. Drugo osnovno šolo je obiskovalo 12 dečkov in 13 deklic, meščansko šolo 14 dečkov in 9 deklic, srednjo šolo štirje dečki in ena deklica, doma pa so se poučevale tri deklice. Šolo v Ravnah je obiskovalo 33 dečkov in 26 deklic. V pričujočem šolskem letu je umrl katehet Anton Čečko (14. oktober 1921), zato ga je nadomestil Venčeslav Čeh. Za II. razred meščanske šole so podrli dve steni prostorov za šolsko služkinjo in sobe za učitelja, s čimer so dobili dovolj velik prostor za učilnico. Novo službo na meščanski šoli je nastopila učiteljica Zalija Okorn iz Sv. Lovrenca v Slovenskih Goricah. Franc Kurnik je začel poučevati tudi v Topolšici, kjer je služboval v ponedeljek, sredo in petek, v Ravnah v torek, četrtek in soboto, verouk ob ponedeljkih v Ravnah, v četrtek pa v Topolšici. 1. maja 1922 se je upokojila učiteljica Terezija Lukman, ki je v Šoštanju poučevala od leta 1894. Kateheta Venčeslava Čeha je nadomestil Pavel Gril. 4. avgusta 1922 je umrl dolgoletni upokojeni učitelj Gašper Hrovat.³⁵

Iz *Šolskega imenika za šolsko leto 1920/21* lahko za šoštanjski okraj preberemo, da je bil takratni okrajni šolski nadzornik Miloš Germovšek, ravnatelj šole pa je bil Alojzij Trobej. Na šoli so poučevali: Jakob Vrečko, starejši učitelj; Terezija Lukman-Mihelič, starejša učiteljica; Ivan Lukman,

³⁴ Šolska kronika Velenje.

³⁵ Šolska kronika Šoštanj.

starejši učitelj; Julija Fister, starejša učiteljica; Miloš Tajnik, starejši učitelj; Avgusta Janežič, starejša učiteljica; Cecilija Trobej, starejša učiteljica; Marija Trobej, učiteljica ženskega razreda; Terezija Veber, učiteljica v otroškem vrtcu; Alfonz Mazlu, začetni učitelj; Franc Kurnik, začetni učitelj. Ravnatelj meščanske šole je bil Franc Hribernik. V Topolšici, ki je imela en razred, je poučeval učitelj Anton Skala, starejši učitelj, v Zavodnjah pa so imeli osnovno šolo z enim razredom, kjer je poučeval starejši učitelj Ivan Smolnikar.³⁶

Velenjska osnovna šola je s poukom pričela 4. novembra 1921. V tem letu je bila šola iz petrazrednice z eno vzporednico razširjena v šestrazrednico z eno vzporednico. Učitelja Josip Armič in Stanko Gradišnik sta bila na lastno željo premeščena drugam, učiteljica Marija Skaza je bila upokojena, kot novi učni moči pa sta bila nameščena Mihael Plasch in Ernestina Vaupot. Na začetku šolskega leta je bilo v šolo vpisanih 209 dečkov in 220 deklic.³⁷

Iz poročila *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji* za leto 1923 lahko razberemo, da je okrajni šolski nadzornik še vedno bil Miloš Grmovšek. V Belih Vodah je delovala eno-razredna osnovna šola, kjer je poučeval pomožni učitelj župnik Anton Essenko. Šoštanjaska osnovna šola je imela šest razredov, štiri vzporedne razrede in vrtec. Takratni učitelji so bili: Alojzij Trobej, šolski ravnatelj; Jakob Vrečko, starejši učitelj; Julija Fister, starejša učiteljica; Martin Vrečko; Miloš Tajnik, starejši učitelj; Avgusta Janežič, starejša učiteljica; Cecilija Trobej, starejša učiteljica; Vlado Porekar, starejši učitelj; Fran Kurnik, starejši učitelj; Bogomir Bačič, začetni učitelj; Marija Trobej, učiteljica ženskega razreda; Terezija Veber, učiteljica v vrtcu. Delovala je tudi meščanska šola, ki je imela tri razrede. Ravnatelj je bil Franc Hribernik, učile pa so Marija Lobe, starejša učiteljica, ki je bila imenovana za

³⁶ Imenik šolskih oblastev, osnovnih, meščanskih in srednjih šol ter učiteljstva v Sloveniji, Učiteljska tiskarna v Ljubljani-Ljubljana, 1921, str. 129.

³⁷ Šolska kronika Velenje.

učiteljico na dekliški meščanski šoli v Celju; Pavla Miklavec, starejša učiteljica; Pavla Potočnik, starejša učiteljica; Marija Trobej, učiteljica ženskega razreda. V Topolšici sta učili Zofija Okorn, starejša učiteljica, in Marija Simončič, učiteljica ženskega razreda. V Zavodnjah sta poučevala starejši učitelj Zmago Kristan in učiteljica ženskega razreda Marija Simončič.³⁸

Šolsko leto 1922/23 se je v Šoštanju pričelo 17. septembra 1922. Zaradi neprimernosti občinske sobe so za VI. razred prestavili leseno steno konferenčne sobe, s čemer pa se je zmanjšal obseg pisarne in shrambe za učila. Šolo je obiskovalo 292 dečkov in 275 deklic, drugo osnovno šolo osem dečkov in 18 deklic, meščansko šolo 19 dečkov in 15 deklic, srednjo šolo en deček in ena deklica, doma pa se je poučeval en deček. Šolo v Ravnah je obiskovalo 32 dečkov in 33 deklic. I. in II. razred meščanske šole se je namestil v nekdanji nemški šoli, III. razred z 12 učenci pa je bil nameščen v Čepelnikovi hiši. V nekdanji nemški šoli je osnovna šola imela nameščene štiri razrede. S 1. septembrom 1922 je bil katehet Vencelj Jastrobnik premeščen drugam. Na novo je kot učitelj na osnovni šoli bil nameščen Vlado Porekar, učitelj Alfonz Mazlu pa je bil premeščen drugam, prav tako Ivan Lukman. Pouk na ekskurendni šoli v Ravnah je prevzel Bogomir Bačič, Franc Kurnik pa je prevzel pouk v VI. razredu v Topolšici.

Za stalno je bil nameščen učitelj Martin Vrečko. Vmes je učitelj Bačič prevzel razred Zofije Okorn, tako da se je pouk v Ravnah uknil.³⁹

3. oktobra 1922 se je redni pouk pričel tudi na velenjski osnovni šoli. Na lastno prošnjo je bil v tem šolskem letu upokojen učitelj Franc Skaza, prav tako učiteljica Slavka Cirk-Čobal. Zato pa je bil iz Topolšice na velenjsko šolo premeščen učitelj Leopold Furlan, iz Sv. Marka pri Ptujju pa Fran

³⁸ Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji, Višji šolski svet v Ljubljani, Ljubljana, 1923, str. 102–103.

³⁹ Šolska kronika Šoštanj.

Gorup. Tako so razredniki v šolskem letu 1921/22 bili Helena Dolenc, Ernestina Vaupot, Fran Gorup, Leopold Furlan, Iva Rakovec, Mihael Plasch ter Vinko Stopar. V tem šolskem letu je bilo v šolo vpisanih 207 dečkov in 212 deklic.⁴⁰

Šolsko leto 1923/24 se je na šoštanjski šoli pričelo 3. septembra 1923. Šolo je obiskovalo 289 dečkov in 283 deklic, drugo osnovno šolo je obiskovalo sedem dečkov in 14 deklic, meščansko šolo 16 dečkov in 15 deklic, srednjo šolo pa en deček in ena deklica. Da bi meščanska šola imela vse tri razrede pod eno streho, so ji prepustili še eno učilnico v nekdanji nemški šoli, šesti razred osnovne šole pa se je preselil v nekdanjo Kolškovo hišo. Ker je učitelj Bačič odšel v vojsko, pouk v Ravnah ni potekal do 1. maja 1924, ko je službo nastopil učitelj Jože Verčkovnik.⁴¹

Osnovna šola v Velenju je s poukom pričela 4. septembra 1923. Stanje učiteljev je ostalo nespremenjeno. Tako so razredniki v šolskem letu 1922/23 bili Helena Dolenc, Ernestina Vaupot, Fran Gorup, Leopold Furlan, Iva Rakovec, Mihael Plasch ter Vinko Stopar, otroški vrtec pa je vodila vzgojiteljica Ivanka Šinkovec. V tem šolskem letu je Oddelek za prosveto v Ljubljani sprejel odlok o velikih počitnicah, ki naj bi trajale od 29. junija do 31. avgusta. V šolo je v tem letu bilo vpisanih 183 dečkov in 193 deklic.⁴²

Šolsko leto 1924/25 so v Šoštanju pričeli 9. septembra 1924. Šolo je obiskovalo 265 dečkov in 276 deklic, drugo osnovno šolo sedem dečkov in 17 deklic, meščansko šolo 16 dečkov in 14 deklic, srednjo šolo pa dva dečka. Šolo v Ravnah je obiskovalo 33 dečkov in 34 deklic. Učitelja Verčkovnika v Ravnah je nadomestil Jože Špenko. Učitelj Vlado Porekar je bil kot šolski upravitelj premeščen v Hum pri Ormožu, na šoštanjško šolo pa je bila nameščena učiteljica Erna

⁴⁰ Šolska kronika Velenje.

⁴¹ Šolska kronika Šoštanj.

⁴² Šolska kronika Velenje.

Peunik.⁴³

Pouk se je v osnovni šoli v Velenju pričel 10. septembra 1924. Učitelj Fran Gorup je bil premeščen v Zavodnje, kot stalne učitelje pa so namestili Ivo Rakovec, Ernestino Vaupot in Franceta Mlinška. Franc Grobler je bil premeščen v Braslovče, sem pa je kot kaplan prišel Jurij Guzej. V pričujočem šolskem letu je bilo vpisanih 155 dečkov in 185 deklic.⁴⁴

Pouk v šolskem letu 1925/26 se je v Šoštanju pričel 5. septembra 1925. Zaradi pomanjkanja učnih moči sta III. a in III. b razred imela menjalni pouk, ki ga je vodil Martin Vrečko, v I. b razredu pa je od 1. septembra do 9. novembra poučevala Julija Fister, do 13. aprila pa Mila Skala. Oba druga razreda sta bila združena pod razredništvom učiteljice Guste Janežič. Pouk v Ravnah je opravljal učitelj Rudolf Macarol. Strokovna osnovna šola je bila združena trirazredna obrtno-nadaljevalna in dvorazredna trgovsko-nadaljevalna šola. Vodja obeh šol je bil Martin Vrečko, poučevalo pa je učiteljstvo osnovne šole. Upravitelj ravnatelj Alojzij Trobej je bil 15. septembra 1925 upokojen po 45-letnem službovanju. Za začasnega upravitelja je zato bil imenovan Jakob Vrečko kot najstarejši učitelj, 18. marca 1926 pa je za stalnega upravitelja bil imenovan Martin Vrečko. V tem šolskem letu sta bili na novo nameščeni učiteljici Ljudmila Skala-Borštner in Amalija Rauter. Osnovna šola je v tem šolskem letu imela 11 rednih in dve izredni konferenci.⁴⁵

5. septembra 1925 se je pouk pričel tudi na osnovni šoli v Velenju. Razredniki šolskega leta 1925/26 so bili Helena Dolenc, Ernestina Vaupot, Franc Mlinšek, Leopold Furlan, Iva Rakovec, Mihael Plasch ter Vinko Stopar, otroški vrtec pa je vodila vzgojiteljica Ivanka Šinkovec. V tem šolskem letu je bilo v šolo vpisanih 326 otrok.⁴⁶

Pred šolskim letom 1926/27 je bilo šolsko poslopje šoštanjske šole popolnoma prenovljeno. Ker šolski upravitelj ni

⁴³ Šolska kronika Šoštanj.

⁴⁴ Šolska kronika Velenje.

⁴⁵ Šolska kronika Šoštanj.

⁴⁶ Šolska kronika Velenje.

potreboval stanovanja, se je ta prostor preuredil v konferenčno sobo, sobo za učila in stanovanje za šolsko slugo. Pouk se je zaradi obnovitvenih del pričel 9. septembra 1926. V pričujočem šolskem letu se je upokojil Jakob Vrečko, Zofija Okorn pa je dala odpoved. Za začasnega učitelja je bil nameščen Jurij Vreže, službo so nastopili tudi učiteljici Marija Selak-Močnik in Hedvika Fohn ter učitelj Franc Rejec, a sta zato službo izgubili začasni učiteljici Erna Peunik in Malči Rauter. V tem šolskem letu je bilo 12 rednih konferenc.⁴⁷

Šolsko leto 1926/27 se je za velenjsko osnovno šolo pričelo 3. septembra 1926. Razredniki tega šolskega leta so bili Helena Dolenc, Ernestina Vaupot, Franc Mlinšek, Leopold Furlan, Iva Rakovec, Mihael Plasch ter Vinko Stopar, otroški vrtec je vodila vzgojiteljica Ivanka Šinkovec, iz česar je razvidno, da ni bilo nikakršnih sprememb glede na predhodno šolsko leto. V šolo se je vpisalo 155 dečkov in 171 deklic.⁴⁸

V šolskem letu 1927/28 je šola dobila prizidek, a se je pouk začel že 6. septembra 1927. Zaradi vnovičnega pomanjkanja učne moči se je pouk v Ravnah pričel šele 3. novembra 1927, ko ga je prevzel učitelj Franjo Rejec. Osnovna šola se je razširila v sedemrazredno, k V. razredu pa je bila dovoljena vzporednica, a se je zaradi premajhnega števila učencev šola preoblikovala nazaj v šestrazredno. V tekočem šolskem letu je tako šola imela 13 razredov in dva oddelka otroškega vrtca. Namesto premeščene učiteljice Erne Peunik je prišla Franja Ložar. Ker je bil upravitelj Martin Vrečko oproščen razrednega pouka, je na njegovem mestu službo nastopila Marija Inglič. Namesto učitelja Jurija Vrežeta je prišel Srečko Robinščak. Za stalnega kateheta je bil imenovan Alojz Kasij. V tem letu je bilo v šolo vpisanih 270 dečkov in 266 deklic, meščansko šolo je obiskovalo 22 dečkov in 26 deklic, srednjo šolo štirje dečki in ena deklica, drugo osnovno šolo pa en

⁴⁷ Šolska kronika Šoštanj.

⁴⁸ Šolska kronika Velenje.

deček in devet deklic.⁴⁹

Pouk na velenjski osnovni šoli se je v šolskem letu 1927/28 pričel 5. septembra 1927. Med učiteljstvom je prišlo do sprememb, saj so zaposlili začasno učiteljico Marijo Jugovič in Mihaelo Vaupot. V šolo je bilo vpisanih 142 dečkov in 162 deklic.⁵⁰

Za leto 1928 lahko podatke o učiteljih najdemo v knjižici *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast)*. V knjižici je zapisano, da je šola v Šoštanju imela šest razredov in šest vzporednih razredov. Poučevali so naslednji učitelji: Martin Vrečko, Julijana Fister, Hedvika Fohn, Avgusta Janežič, Franc Kurnik, Rudolf Macarol, Amalija Ravter, Franc Rejec, Srečko Robinščak, Marija Selak-Močnik, Mila Skala-Borštner, Cecilija Trobej, Ivan Theurschuh, Marica Trobej in Fran Burdian. V Topolšici so imeli šolo z dvema razredoma, kjer sta poučevala Alojz Menhart in Ivana Jesih, na državni gozdni šoli pa sta poučevali Lavrencija Pirnat in Evfrozija Jureš. V Zavodnjah so imeli samo en razred, v katerem sta poučevala Makso Twrdy in Marija Simončič.⁵¹

Šolsko leto 1928/29 se je v Šoštanju pričelo s poukom 1. septembra 1928. Pouk v Ravnah je vodil učitelj Franjo Rejec, pouk je potekal vsak dan razen ob četrtnih. Spomladi 1929 se je v Ravnah pričelo z zidavo novega šolskega poslopja. Učitelja Ivan Theurschuh in Franc Burdian sta dobila stalno mesto na šoli, zaradi tega sta službo zgubili učiteljici Franja Ložar in Marija Inglič. Franc Kurnik je bil razrešen službovanja na osnovni šoli in premeščen v meščansko šolo, njegovo mesto je zasedla Natalija Hauke. Kaplana Janka Breznika je zaradi bolezni zamenjal kaplan Franc Časl. V tem šolskem letu je bilo vpisanih 282 dečkov in 281 deklic, me-

⁴⁹ Šolska kronika Šoštanj.

⁵⁰ Šolska kronika Velenje.

⁵¹ Lužar Fortunat, Wagner Rudolf, Vrabl Anton, Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast), Oblastna zaloga šolskih knjig v Ljubljani, Ljubljana 1928, str. 139–140.

ščansko šolo je obiskovalo 23 dečkov in 23 deklic, srednjo šolo štirje dečki in ena deklica, drugo osnovno šolo pa trije dečki in devet deklic.⁵²

Novo šolo v Topolšici so odprli že leta 1912. 50 otrok je zadoščalo za novo ustanovo in Topolšica je dobila novega ravnatelja Mihaela Rateja, ki je na tem mestu ostal polnih 13 let. Kasneje ga je nadomestil Alojz Menhart, ki je predlagal prenovitev šolskega prostora, saj se v njem ni bilo mogoče učiti. To se je zgodilo leta 1928. Leta 1929 so zgradili novo šolo, ki je imela tri učilnice, administracijske in stranske prostore ter stanovanja za učitelje in ravnatelja.⁵³

Šolsko leto 1928/29 se je na velenjski osnovni šoli pričelo šele 1. oktobra 1928. Razredniki osmih oddelkov so bili sledeči: Marija Jugovič, Helena Dolenc, Vinko Stopar, Iva Rakovec, Mihael Plaš, Franc Mlinšek, Mihaela Vaupot in Leopold Furlan, otroški vrtec pa je še naprej vodila Ivanka Šinkovec. 22. maja 1929 je bil sprejet odlok o ustanovitvi ekskurendne šole v Paki. V šolo je v tem šolskem letu bilo vpisanih 168 dečkov in 204 deklice.⁵⁴

Pouk v šolskem letu 1929/30 se je na osnovni šoli v Šoštanju pričel 17. septembra 1929. Ekskurendna šola v Ravnah je postala samostojna dvorazredna osnovna šola, slovesno so jo odprli 1. decembra 1929. Iz Šoštanja je bila v Ljubljano premeščena učiteljica Natalija Hauke, na njeno mesto je prišla Poldka Kostanjec. V tem šolskem letu je bilo vpisanih 253 dečkov in 255 deklic, meščansko šolo je obiskovalo 25 dečkov in 17 deklic, srednjo šolo dva dečka in ena deklica, drugo osnovno šolo pa pet dečkov in šest deklic.⁵⁵

S poukom na osnovni šoli v Velenju so pričeli tako kot v Šoštanju 17. septembra 1929. Razredniki osmih oddelkov so bili sledeči: Marija Jugovič, Helena Dolenc, Vinko Stopar,

⁵² Šolska kronika Šoštanj.

⁵³ Nova šola v Topolšici, *Jutro*, 1. oktober 1936, št. 227, str. 3.

⁵⁴ Šolska kronika Velenje.

⁵⁵ Šolska kronika Šoštanj.

Iva Rakovec, Mihael Plaš, Franc Mlinšek, Mihaela Vaupot in Leopold Furlan, otroški vrtec pa je še naprej vodila Ivanka Šinkovec. V vmesnem času je bila učiteljica Mihaela Vaupot premeščena v Markovce, namesto nje je bila nastavljena učiteljica Irma Bernik. Šoli je bil dodeljen tudi učitelj Bogoljub Blagojevič, ki je poučeval samo srbohrvaščino, lepomis, risanje in deško socialno delo, saj se mu zaradi neznanja slovenskega jezika ni mogel dodeliti samostojen pouk. Zaradi odhoda učitelja Leopolda Furlana na strokovni risarski tečaj za obrtne nadaljevalne šole je pouk na ekskurendni šoli v Paki nadomeščala učiteljica iz Sv. Florijana pri Doliču Franja Stanovnik-Grum. V šolo je bilo vpisanih 159 dečkov in 198 deklic.⁵⁶

Šolsko leto 1930/31 se je v Šoštanju pričelo 1. septembra, pouk pa 4. septembra 1930. Kot vzgojiteljica v otroškem vrtcu je bila iz Šoštanja v Štore premeščena Terezija Rutar-Šašelj, na njeno mesto je bila postavljena Gabrijela Ločičnik. Ivan Theuerschuh je po dvoletnem študiju v Zagrebu zopet nastopil službo na osnovni šoli v Šoštanju, a je bil konec septembra premeščen na meščansko šolo. V šolo je bilo v tem šolskem letu vpisanih 249 dečkov in 259 deklic.⁵⁷

Šolsko leto 1930/31 se je v Velenju pričelo 3. septembra, pouk pa 4. septembra 1930. Na šoli so poučeval isti učitelji kot predhodno šolsko leto, šola pa je dobila pripravnico Gizelo Velikonja. Banska uprava je v tem šolskem letu sprejela odlok, da se morajo učenci vsako leto poučiti o prometu in prometnih predpisih. Šolska kronika je v pričujočem šolskem letu zabeležila, da se je v Velenju 21. aprila 1931 ustanovilo sokolsko društvo. Prav tako je iz kronike mogoče izvedeti, da je šola bila naročena na 98 izvodov *Našega roda* in *Mladinske matice*. V tem šolskem letu se je uvedla telovadba tudi za deklice. V šolo je bilo vpisanih 175 dečkov in 226 deklic.⁵⁸

⁵⁶ Šolska kronika Velenje.

⁵⁷ Šolska kronika Šoštanj.

⁵⁸ Šolska kronika Velenje.

S 3. septembrom 1931 se je pričelo šolsko leto 1931/32 v Šoštanju. 27. aprila 1932 so odprli nov razred, za katerega so morali poiskati prostor v otroškem vrtcu, zaradi česar so bili oškodovani predšolski otroci, ki so se morali seliti v manjši in manj svetel prostor. Učiteljica Marija Selak-Močnik je nastopila službo v Žireh, na njeno mesto je iz Zdol pri Brežicah prišla Frančiška Theuerschuh-Kuželj. Za novo vzporednico so nastavili Štefana Kaiserja. Službe je bil razrešen in premeščen v Stražeman pri Slavonski Požegi učitelj Franc Rejec. Julija 1931 je učitelj Srečko Robinščak zaključil strokovni merkantilni tečaj za trgovske in obrtno- nadaljevalne šole na srednji tehnični šoli v Ljubljani, avgusta pa še Franc Burdian. Tridnevnega tečaja sta se udeležili vzgojiteljici Gabrijela Ločičnik in Angela Ulaga. V tem šolskem letu so na šoli ustanovili šolsko kuhinjo za otroke osnovne in meščanske šole. Za prehrano se je prijavilo 203 otrok. Zaradi pomanjkanja prostora so sprejeli ponudbo župnika Grila, ki je šoli odstopil prostor pod gledališkim odrom v Slomškovem domu. V tem šolskem letu je bilo v šolo vpisanih 294 dečkov in 301 deklica. Razredniki 14 razredov so bili: Avgusta Janežič, Hedvika Fohn, Cilka Trobej, Amalija Ravter, Leopoldina Kostanjec, Srečko Robinščak, Julija Fister, Ljudmila Skala, Štefan Kaiser, Jurij Vreže, Franc Rejec, Frančiška Teuerschuh, Franc Burdian in Rudolf Macarol.⁵⁹

S 3. septembrom 1931 se je pričelo šolsko leto 1931/32 tudi v Velenju. V desetih oddelkih so poučevali naslednji učitelji: Iva Rakovec, Marija Jugovič, Bogoljub Blagojevič, Helena Dolenc, Vinko Stopar, Irma Bernik, Franc Mlinšek, Gizela Velikonja, Mihael Plaš in Leopold Furlan. V Paki je še naprej poučevala Franja Stanovnik, v vrtcu je bila vzgojiteljica Ivanka Šinkovec-Trojar, kot učitelj za verouk pa je poučeval Gregor Golokar. V Velenje je bila nameščena učiteljica Olga Čotar iz Sv. Barbare v Halozah. Ministrstvo za prosveto je v tem šolskem letu sprejelo odlok o uporabi enotnih zvezkov. Za šolsko leto 1931/32 v Velenju zasledimo zapis o

⁵⁹ Šolska kronika Šoštanj.

vpisu 197 dečkov in 225 deklic v osnovno šolo.⁶⁰

Leta 1932 so Ravne pri Šoštanju dobile novo šolsko zgradbo, za kar je največ zaslug potrebno pripisati šolskemu nadzorniku Milošu Grmovšku in družmirskemu županu Antonu Novaku.⁶¹ Nekaj časa je bil šolski upravitelj v Ravnah Avgust Schönwetter, ki pa je bil avgusta 1934 premeščen v Rače pri Mariboru.⁶² Leta 1936 je novo zgradbo dobila tudi šola v Topolšici.⁶³

V šolskem letu 1932/33 so s poukom na osnovni šoli v Šoštanju pričeli 5. septembra 1932. V tem letu je bila učiteljica Olga Skorbecki-Ille premeščena iz meščanske na osnovno šolo, prav tako se je z meščanske na osnovno šolo vrnil Franc Kurnik, a so ga kmalu premestili nazaj na meščansko, decembra pa spet na osnovno. Iz meščanske šole je prišla tudi Julijana Šusteršič, ki je bila odsotna zaradi šolanja na višji pedagoški šoli v Beogradu. Iz meščanske šole je kot katehet poučeval Alojzij Kosi. Tudi v tem šolskem letu je obratovala šolska kuhinja, kjer je topli obrok dobilo več kot 200 otrok, krajevni odbor Rdečega križa pa je obdaril 250 revnih otrok z oblekami in novimi čevlji. Šolo je obiskovalo 317 dečkov in 325 deklic, ki so bili razporejeni v 14 razredov, v katerih so poučevali Avgusta Janežič, Hedvika Fohn, Cilka Trobej, Franc Kurnik, Amalija Ravter, Leopoldina Kostanjec, Srečko Robinščak, Julija Fister, Ljudmila Skala, Štefan Kaiser, Jurij Vreže, Frančiška Teuerschuh, Franc Burdian in Rudolf Macarol.⁶⁴

V šolskem letu 1932/33 so s poukom na osnovni šoli v Velenju pričeli 3. septembra 1932. V desetih oddelkih so poučevali Iva Rakovec, Marija Jugovič, Bogoljub Blagojevič, Helena Dolenc, Vinko Stopar, Olga Čotar, Franc Mlinšek,

⁶⁰ Šolska kronika Velenje.

⁶¹ Gačić, str. 87.

⁶² Šoštanj, *Jutro*, 29. avgust 1934, št. 198, str. 5.

⁶³ Gačić, str. 87.

⁶⁴ Šolska kronika Šoštanj.

Gizela Velikonja, Mihael Plaš in Leopold Furlan. V Paki je pouk vodila Irma Bernik, vrtec učiteljica Šinkovec, verouk pa Jurij Guzej. Kraljevska banska uprava je s tem šolskim letom ukinila matične liste in postopno uvedla kataloge, tednice in razrednice. V šolo je bilo vpisanih 212 dečkov in 230 deklic.⁶⁵

Za šolsko leto 1933/34 lahko iz knjižice *Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini 1934* izvemo, da je državna deška meščanska šola imela štiri razrede, na šoli pa so delovali upravnik Franc Hribernik, ki je poučeval slovenščino, zemljepis in zgodovino; Karla Kirar-Pavel, ki je poučevala risanje, matematiko in opisno geometrijo; Jože Lekše, ki je poučeval slovenščino, narodopisje in zgodovino; Ivan Theuerschuh, ki je poučeval slovenščino, zemljepis in zgodovino; Olga Skorbecki-Ille, dodatna učiteljica iz narodne šole v Šoštanju in Alojzij Kosi, pripravnik iz narodne šole v Šoštanju. V Zavodnjah so imeli dva oddelka osnovne šole, kjer so poučevali Makso Twrdy, Marija Simončič, Marija Žerovec, verouk pa je poučeval Janez Rožman.⁶⁶

Redni pouk v šolskem letu 1933/34 se je v Šoštanju pričel 4. septembra 1933. Krajevni šolski odbor je za otroke južno od železniške postaje najel sobo za otroški vrtec v hiši gospe Marije Fras na Prešernovem trgu št. 10, za otroke severno od železniške proge pa je prostor ostal enak kot v predhodnih letih. Na osnovni šoli so dobili dodaten oddelek in še en oddelek za otroke s posebnimi potrebami, torej otroke s telesnimi in duševnimi hibami. Na novo je bil zaposlen učitelj Stanko Stanič, ki je prevzel razred učitelja Štefana Kaiserja, ki je bil začasno premeščen v Razborje pri Slovenj Gradcu. Kasneje je Staniča nadomestil Anton De Costa, ker je bil pre-

⁶⁵ Šolska kronika Velenje.

⁶⁶ *Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini 1934*, Banovinska zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani, Ljubljana 1934, str. 43, 198, 200.

mešččen drugam. Šolske kuhinje v tem letu ni bilo, a je bilo dnevno 128 otrok obdarjenih s kruhom, kar je bilo plačano s preostankom iz prejšnjega leta. Krajevni odbor Rdečega križa je za božič obdaril približno 100 otrok z novimi čevlji. Šolo je obiskovalo 325 dečkov in 349 deklic. Razredniki so bili: Avgusta Janežič, Leopoldina Kostanjec, Hedvika Fohn, Franc Kurnik, Ljudmila Skala, Julija Fister, Štefan Kaiser, Cilka Trobej, Franc Burdian, Amalija Ravter, Srečko Robinščak, Frančiška Teuerschuh, Jurij Vreže in Rudolf Macarol.⁶⁷

Šolsko leto 1933/34 se je pričelo 1. septembra, s poukom pa so v Velenju pričeli 4. septembra 1933. Na šoli so poučevali isti učitelji kot predhodno leto, le da se je vmes upokojila učiteljica Helena Dolenc. V šolo je bilo vpisanih 241 dečkov in 267 deklic, kar je že kazalo na porast števila učencev.⁶⁸

Redni pouk v Šoštanju v šolskem letu 1934/35 se je pričel 4. septembra 1934. Pouk je kot vsa leta poprej bil dopoldanski s pričetkom ob 8. uri zjutraj, razen za dva razreda, ki sta zaradi prostorske stiske pouk pričela ob 13. uri. Z odlokom ministrstva za prosveto je bilo odločeno, da šolska ura traja 45 minut, kar so na šoli začeli izvajati 1. marca 1935. Za otroke s posebnimi potrebami je bil nameščen Martin Mencej, službo sta dobila tudi Srečko Majer in Anton Skrbin Ivanov. Anton De Costa je nadomestil Ljudmilo Skala, ki se je upokojila. Na mešččanski šoli so zaposlili Franca Grubelnika iz Lenarta v Slovenskih Goricah in Marijo Štraus iz Rajhenburga (danes Brestanica). Šolska kuhinja je delovala od 1. decembra 1934 do Velike noči, v kateri je mleko in kos kruha dnevno dobivalo 140 otrok, prav tako je tudi v tem letu okrog 100 otrok dobilo nove čevlje. V tem letu je bilo v šolo vpisanih 332 dečkov in 370 deklic.⁶⁹

Šolsko leto 1934/35 se je pričelo 1. septembra, s pou-

⁶⁷ Šolska kronika Šoštanj.

⁶⁸ Šolska kronika Velenje.

⁶⁹ Šolska kronika Šoštanj.

kom pa so v Velenju pričeli tako kot predhodno leto, 4. septembra 1933. Razredniki so bili v desetih oddelkih isti kot predhodno leto, s to razliko, da je učiteljico Gizelo Velikonja, ki je odšla na dekliško vzgajališče v Slavonsko Požego, nadomestila Cecilija Müller. V šolo je bilo vpisanih 216 dečkov in 232 deklic.⁷⁰

Pouk v šolskem letu 1935/36 se je pričel 4. septembra 1935. Pouk je potekal dopoldne, le 1. c razred je imel popoldanski pouk. Učiteljica Ljudmila Skala se je v tem letu upokojila, katehet Martin Vranjek je bil premeščen in na njegovo mesto je prišel Ivan Žličar, umrl pa je učitelj Anton Skubin. V tem šolskem letu je 162 otrok dobilo skodelico toplega mleka za malico. Šolo je obiskovalo 353 dečkov in 340 deklic, ki so bili razporejeni v 16 oddelkov.⁷¹

Šolsko leto 1935/36 se je v Velenju pričelo 2. septembra, redni pouk pa 3. septembra 1935. V desetih oddelkih so poučevali Iva Rakovec, Vinko Stopar, Cecilija Müller, Olga Čotar, Fran Mlinšek, Marija Jugovič, Mihael Plaš, Leopold Furlan, Irma Bernik, Ivanka Trojar in Ludvik Prelog. Pouk v Velenju se je pričel ob 8. uri zjutraj in končal ob 13. uri, v Paki pa ob 9.30 in končal ob 17. uri z enourno prekinitvijo. Ob sredah je bil v Paki verouk ločen za nižjo in višjo skupino od 9.30 do 11.30. Učitelj Bogoljub Blagojevič je prenehal z delovnim razmerjem zaradi tuberkuloze. Šola je pridobila novo učno moč, in sicer učiteljico Danico Erhart. V šolo je v tem letu bilo vpisanih 198 dečkov in 207 deklic.⁷²

Redni pouk šolskega leta 1936/37 se je pričel 3. septembra 1936. Pouk je potekal dopoldne, le 1. c razred je zopet imel popoldanski pouk. Namesto kateheta Ivana Žličarja je službo nastopil Karol Ivanov Jeber. Martin Vrečko je bil razrešen službe v Šoštanj, saj je odšel v Maribor za upravitelja mladinskega doma. Razrešeni in premeščeni sta bili tudi

⁷⁰ Šolska kronika Velenje.

⁷¹ Šolska kronika Šoštanj.

⁷² Šolska kronika Velenje.

vzgojiteljica Angela Ulaga, ki jo je nadomestila Terezija Meglič, in učiteljica Frančiška Kuželj-Theuerschuh. Službo sta dobila zakonca Bogomil Rainer in Lucija Rainer-Menninger. Soproj je nadomestil umrlega Antona Skubina. Iz Šmarja pri Jelšah je bila v Šoštanj premeščena učiteljica Vanda Röthel-Brinar. Skodelico topllega mleka je od decembra 1936 do Velike noči dobivalo 222 otrok. Šolo je v pričujočem šolskem letu obiskovalo 360 dečkov in 351 deklic, ki so bili razporejeni v 16 oddelkov.⁷³

Šolsko leto 1937/38 se je pričelo 1. septembra, v Velenju pa so z rednim poukom pričeli 3. septembra 1937. V desetih razredih so poučevali naslednji učitelji: Iva Rakovec, Irma Prelovec, Vinko Stopar, Olga Čotar, Franc Mlinšek, Marija Jugovič, Mihael Plaš, Franc Kramar, v Paki Cecilija Müller, v vrtcu Ivanka Trojar in verouk Štefan Kušer. Na lastno željo je bil učitelj Leopold Furlan premeščen v Srednjo vas v Radovljici, kasneje je bil zopet premeščen v Velenje. Šola je imela vpisanih 226 dečkov in 241 deklico.⁷⁴

Šolsko leto 1938/39 se je pričelo 1. septembra, redni pouk pa se je pričel 3. septembra 1938. V osnovni šoli v Velenju so poučevali naslednji učitelji: Iva Rakovec, Vinko Stopar, Henrika Voršič, Mihael Plaš, Franc Kramar, Fran Mlinšek, Marija Jugovič, Mirko Sadar, Leopold Furlan, v Paki Cecilija Müller, v vrtcu Ivanka Trojar in verouk Leopold Orozel. Učiteljica Olga Čotar je bila na lastno prošnjo premeščena v Trbovlje. Kot pripravnico so namestili učiteljico Danico Ravnikar. Ker po novem zakonu ekskurendne šole niso smele obstajati, je šola v Paki postala samostojna. V tem šolskem letu je v Velenju delovala šolska kuhinja, kjer so revnim otrokom nudili toplo mleko. Za pričujoče šolsko leto so v šolski kroniki zabeležili, da ima učiteljska knjižnica 270 knjig, šolska knjižnica 201 knjigo in javna knjižnica 370 knjig. V šolo je bilo vpisanih 210 dečkov in 227 deklic.⁷⁵

⁷³ Šolska kronika Šoštanj.

⁷⁴ Šolska kronika Velenje.

⁷⁵ Šolska kronika Velenje.

Šolsko leto 1939/40 se je pričelo 1. septembra, redni pouk pa se je v Velenju pričel 4. septembra 1938. Učitelj Leopold Furlan je bil premeščen za začasnega upravitelja v Slovenj Gradec, učiteljica Henrika Voršič pa je bila premeščena v ljudsko šolo na Ptuj. Drugam sta bili premeščeni tudi učiteljici Iva Rakovec in Marija Jugovič. Na novo so bili na šolo nastavljeni učiteljica pripravnica Daniela Šprager, učitelj Ignac Topolnik in učiteljica Josipina Luževič. Premeščen je bil tudi Leopold Orozel, nadomestil ga je katehet Jožef Luževič. V šolo je bilo vpisanih 196 dečkov in 222 deklic.⁷⁶

Strokovno šolstvo

Razvilo se je tudi strokovno šolstvo, in sicer obrtno-nadaljevalna šola v Šmartnem ob Paki, v Velenju kmetsko-nadaljevalna in obrtno-vajeniška šola v Šoštanjju.⁷⁷ V Šoštanjju je bila leta 1920 ustanovljena meščanska šola, na kateri so med drugim poučevali Franc Hribernik,⁷⁸

Hedvika Smolnikar, Marija Lobe, Marija Schneider, Franc Kurnik, Zofija Debelak, Pavla Miklavec, Pavla Potočnik, Marija Škerjanc-Zurc, Stanko Kodrič, Julija Šušteršič, Olga Skorbeci-Ille, Jože Lekše, Karla Kirar-Pavel, Darinka Borković, Miloš Tajnik, Marica Trobej, Vlado Porekar,

⁷⁶ Šolska kronika Velenje.

⁷⁷ Ravnikar, str. 15–48.

⁷⁸ HRIBERNIK, Franc se je rodil v Braslovčah. Osnovno šolo je obiskoval v Žalcu, nižjo gimnazijo v Celju in učiteljsišče v Mariboru. Kot učitelj je služboval v različnih krajih. Po končani prvi svetovni vojni je opravil izpit za učitelja na meščanski šoli in bil postavljen za ravnatelja meščanske šole v Šoštanjju, kjer je služboval do leta 1941. Med okupacijo je ostal brez dela; leta 1945 je prevzel mesto ravnatelja na nižji gimnaziji v Mozirju. Zaradi bolehnosti je moral delo kmalu opustiti in že leta 1946 oditi v pokoj. Poleg učiteljevanja in ravnateljevanja se je ukvarjal tudi s krajevno zgodovino in narodopisjem. Umril je leta 1965 star 77 let.

Franc Hribernik, <http://www.siranet.si/detail.aspx?ID=45481>, 14. julij 2011, 15.45 h.

Venčeslav Jastrobnik, Martin Mencej,⁷⁹ Vaclav Česh, Pavel Gril in Janko Breznik.⁸⁰

Reformi osnovne šole je sledil tudi razmah ustanavljanja strokovnih šol. V slovenskih krajih so se ustanovljale nižje kmetijske šole, kmetijske nadaljevalne šole in organizirani so bili kmetijski tečajji. Prvi kmetijsko-nadaljevalni tečaj je izvajal nadučitelj Franc Hernaus že v letih 1877 in 1881. Leta 1926 je bila ustanovljena kmetijska nadaljevalna šola v Šoštanju, za katero je zaslužen njen ustanovitelj, ravnatelj meščanske šole, Franc Hribernik. Občasno kmetijsko nadaljevalno šolo v Velenju pa je vodil Vinko Stopar. Od leta 1929 so se v Šoštanju izvajali tudi gospodinjski tečajji, ki so jih vodile šolske sestre iz Maribora. Že leta 1902 je v Šoštanju učitelj Ivan Lukman⁸¹ ustanovil obrtno-nadaljevalno šolo, ki jo je tudi vodil do leta 1922, ko je njeno vodenje skupaj s trgovsko-nadaljevalno šolo prevzel upravitelj meščanske šole Martin Vrečko.

Po letu 1927 so vse strokovne šole prešle v pristojnost ministrstva za trgovino in industrijo. Z novim zakonom je bil obisk strokovno-nadaljevalnih šol obvezen za vse obrtni-

⁷⁹ MENCEJ, Martin, pedagog in publicist na šoli v Šoštanju, kjer je deloval štiri leta, nato pa leta 1939 bil premeščen v Kozje. V času svojega delovanja je bil predsednik Učiteljskega društva za šoštanjski okraj.

Iz Šoštanja, *Jutro*, 7. julij 1939, št. 155, str. 4.

⁸⁰ Gačić, str. 85.

⁸¹ LUKMAN, Ivan (25. 12. 1876, pri Sv. Juriju ob Taboru–15. 9. 1937, Maribor), učitelj. Obiskoval je gimnazijo v Celju, nato pa učiteljišče v Mariboru, kjer je leta 1899 maturiral. Učiteljsko službo je začel v Šoštanju, kjer je služboval do leta 1922. V Šoštanju je ustanovil Sadjarsko, vrtnarsko šolo ter čebelarsko podružnico. Bil je soustanovitelj šoštanjskega Sokola. Aktivno je sodeloval pri Olepševalnem društvu in pri Slovenskem planinskem društvu. Aktiven je bil tudi pri učiteljskem društvu. V okviru čitalnic je večkrat nastopal kot igralec in režiser. Po prihodu v Maribor je bil imenovan za upravitelja III. deške šole, kjer je deloval do upokojitve. Bil je predsednik mariborskega učiteljskega društva. Svoje moči je posvetil Društvu za zaščito mladine. Bil je tudi odbornik Učiteljskega doma in njegov podpornik.

Ivan Lukman, *Učiteljski tovariš*, 16. september 1937, let. 77, št. 28, str. 3.; Dva jubileja, *Učiteljski tovariš*, 21. januar 1937, let. 77, št. 2, str. 2.

ške vajence in pomočnike, mlajše od 18 let. Učitelj Lukman je leta 1919 v Šoštanju ustanovil tudi enorazredno trgovsko nadaljevalno šolo. Od leta 1924 je potekal potovalni pouk za mizarsko obrt, kasneje tudi tečaji za lesno obrt.⁸² V šolskem letu 1934/35 je imela obrtno-nadaljevalna šola v Šoštanju dva razreda ter poseben oddelek za trgovske vajence. Zaradi pomanjkanja kreditov je bila ukinjena pripravnica. Vodja šole je bil Martin Vrečko, poučevali so Jurij Vreže, Franc Kurnik, Franc Burdian, Srečko Robinščak in Srečko Majer. V šolskem letu 1935/36 je postala obrtno-nadaljevalna šola trirazredna, posebni oddelek za trgovske vajence pa je bil opuščen, a je bil v naslednjem šolskem letu zopet vzpostavljen. V tem šolskem letu je pouk obiskovalo 82 vajencev. Po odhodu Martina Vrečka je vodstvo prevzel Franc Burdian. Na novo sta na šoli začela poučevati Jože Lekše in Pavel Gril.⁸³

V Velenju je bila obrtno-nadaljevalna šola ustanovljena v šolskem letu 1925/26. Na šoli so poučevali naslednje predmete: slovenščino, pisanje, računstvo, risanje, obrtno spisje, državo-znanstvo, higieno, obrtno računstvo, obrtno knjigovodstvo, strokovno risanje, strokoznanstvo in športno vzgojo. Za potrebe trgovskih vajencev so imeli tudi pouk zemljepisa, zgodovine in nemščine. Upravitelja strokovne šole sta bila upravitelja osnovne šole Vinko Stopar in Mirko Sadar. Zaradi rudarskega značaja kraja se je leta 1929 ustanovila strokovna šola za rudarje in profesioniste, ki jo je vzdrževala direkcija državnega rudnika v Velenju. Ravnatelji te šole so bili Vlado Uratarič, Franc Kenda, ing. Burnik, ing. Pirc in ing. Podkrajšek. V letih 1929–40 so na šoli poučevali: Lavoslav Bela, ing. Burnik, Stjepan Consolari, ing. Grigorijev, Baltazar Jelen, ing. Kajn Karaivan, Kavčič, ing. Franc Kenda, ing. Klemenc, Anton Kurnik, Eduard Merkač, Mikelj, ing. Pirc, Vinko Podpečan, Martin Savinek, Ljudevit Šinkovec, ing. Štrajhar, ing. Slavko Trobej, Miško Ulrih, ing. Vlado Uratarič, ing. Franc Uršič, Jože Vrabič. Na šoli so se

⁸² Gvido Stres, *Oris zgodovine strokovnega šolstva v Šaleški dolini*, v: 30 let, *Center srednjih šol Velenje*, Velenje, 1989, str. 51–60.

⁸³ Šolska kronika Šoštanj.

razvili zametki elektrotehniškega izobraževanja, in sicer v šolskem letu 1931/32. Leta 1931 pa je Anton Kurnik organiziral kurze za računske administratorje.⁸⁴

Sklepna misel

Pričujoči članek nam prikazuje samo splošni pregled stanja šolstva v Šaleški dolini, predvsem pa bogat seznam učiteljev, ki so poučevali v naših krajih. Pri učiteljih je zanimivo predvsem to, da izvemo, od kod so nekateri prišli, in v katere kraje so bili premeščeni drugi. Zajeti so tudi nekateri odloki ministrstev in same vlade. Žal v kronikah ni mogoče prebrati ničesar o učnih metodah in predmetih, tako da članek predstavlja predvsem izhodišče za nadaljnje raziskovanje.

⁸⁴ Stres, str. 51–60.